



## **Skolsköterskors upplevelser av att arbeta med elever som utsätts för mobbing: en metasyntes**

## **School nurses' experiences of working with students who are exposed to bullying: a metasynthesis**

Examensarbete för specialistsjuksköterskeexamen  
med inriktning mot skolsköterska och  
magisterexamen med huvudområdet Omvårdnad

Avancerad nivå 15 högskolepoäng

Vårtermin 2022

Student: Maria Klintbom, Martina Lindqvist

Handledare: Margaretha Larsson

Examinator: Ingrid Bergh

## SAMMANFATTNING

Titel:	Skolsköterskors upplevelser av att arbeta med elever som utsätts för mobbning - en metasyntes
Författare:	Klintbom, Maria; Lindqvist, Martina
Institution:	Institutionen för hälsovetenskaper, Högskolan i Skövde
Program/kurs:	Examensarbete i omvårdnad - skolsköterska OM854A
Handledare:	Larsson, Margaretha
Examinator:	Bergh, Ingrid
Sidor:	28
Nyckelord:	Elever, Hälsa, Mobbning, Skolsköterskor, Upplevelser

---

**Bakgrund:** Barn och ungdomar tillbringar en stor del av sin vardag i skolan, det som händer där har påverkan på deras hälsa och utveckling. Att utsättas för mobbning kan leda till allvarliga konsekvenser för barns hälsa. Skolsköterskan uppmärksammar elevers mående och har en viktig roll i att stärka elevens fysiska, psykiska och sociala välbefinnande.

**Syfte:** Att beskriva skolsköterskors upplevelser av att arbeta med elever som utsätts för mobbning.

**Metod:** Systematisk litteraturöversikt med metasyntes som analysmetod.

**Resultat:** Ur analysen framkom två huvudteman; Att *uppmärksamma mobbning* och *Att ge stöd till den utsatta eleven*. I temat *Att uppmärksamma mobbning* framkom tre subtema: Skolsköterskans kunskap som ett redskap för att uppmärksamma mobbning, Medvetenhet om vart mobbning sker och Faktorer som påverkar skolsköterskans möjligheter att uppmärksamma mobbning. I temat *Att ge stöd åt den utsatta eleven* återfinns tre subtema: Att bygga en god relation, Att stärka den utsatta eleven och Att samverka med andra.

**Konklusion:** Skolsköterskor har kunskap om mobbningens påverkan på elevers hälsa och att det finns elever med ökad risk att utsättas. De är medvetna om att mobbning kan ske i miljöer som är dolda. Att bygga en god relation med elever ses som viktigt. Skolsköterskor behöver få möjligheten att involveras mer i skolans arbete med mobbning.

## ABSTRACT

Title: School Nurse´s experience of working with students who are exposed to bullying – a metasynthesis

Author: Klintbom, Maria; Lindqvist, Martina

Department: School of Health sciences, University of Skövde

Course: Master Degree Project in Nursing, 15 ECTS

Supervisor: Larsson, Margaretha

Examiner: Bergh, Ingrid

Pages: 28

Keywords: Bullying, Experience, Health SchoolNurse, Students,

---

**Background:** Children and young people spend a large part of their everyday lives at school, what happens there has an impact on their health and development. Being exposed to bullying can lead to serious consequences for children's health. The school nurse pays attention to students' well-being and plays an important role in strengthening the student's physical, mental and social well-being.

**Aim:** To describe school nurses' experiences of working with students who are exposed to bullying.

**Method:** Systematic Literature Review with meta-synthesis as analysis method.

**Results:** The analysis revealed two main themes; To detect bullying and To provide support to the vulnerable student. In the theme To detect bullying, three sub-themes emerged: The school nurse's knowledge as a tool to detect bullying, Awareness of where bullying takes place and Factors that affect the school nurse's opportunities to detect bullying. In the theme Giving support to the vulnerable student, there are three sub-themes: Building a good relationship, Strengthening the vulnerable student and Collaborating with others.

**Conclusion:** School nurses have knowledge of the impact of bullying on students' health and that there are students with an increased risk of being exposed. They are aware that bullying can take place in hidden environments. Building a good relationship with students is seen as important. School nurses need to be given the opportunity to be more involved in the school's work with bullying.

# INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	Inledning	6
2	Bakgrund	6
2.1	Hälsa hos barn och ungdomar	6
2.2	Mobbning, kränkande behandling och trakasserier	8
2.3	Mobbningens konsekvenser för barn och ungdomar	9
2.4	Skolans skyldigheter	9
2.5	Elevhälsans uppdrag	11
2.6	Skolsköterskors hälsofrämjande arbete	11
2.7	Teoretisk utgångspunkt	12
3	Problemformulering	12
4	Syfte	13
5	Metod	14
5.1	Förförståelse	14
5.2	Urval	14
5.3	Datainsamling	14
5.4	Analys	17
5.5	Etiska överväganden	18
6	Resultat	20
6.1	Att uppmärksamma mobbning	20
6.1.1	Skolsköterskors kunskap som redskap för att uppmärksamma mobbning	21
6.1.2	Medvetenhet om vart mobbning sker	21
6.1.3	Faktorer som påverkar skolsköterskors möjlighet att uppmärksamma mobbning	22
6.2	Att ge stöd till den utsatta eleven	23
6.2.1	Att bygga en god relation	23
6.2.3	Att stärka den utsatta eleven	24
6.2.4	Att samverka med andra	25
6	Diskussion	27
6.1	Metod	27
6.2	Resultat	28
6.3	Konklusion	32
6.4	Kliniska implikationer och förslag till utveckling av ämnet	32
7	Referenser	

## BILAGOR

1. Sammanställning över inkluderade artiklar
2. Bedömning av studier med kvalitativ metodik.

# 1 INLEDNING

Skolan ska vara en trygg miljö att vistas i. Barn och ungdomar tillbringar en stor del av sin vardag i skolan och deras upplevelser i skolan har betydelse för deras mående. Enligt Folkhälsomyndigheten (2018) har andelen elever som blivit utsatta för mobbning ökat och Sverige är inte längre det föregångsland i arbetet mot mobbning i skolan som det tidigare var. Barn kan utsättas för kränkningar och mobbning i skolan, på fritiden och via internet.

För barn och ungdomar som utsätts för mobbning är det viktigt att få stöd från vuxna på skolan. Skolan har ett ansvar för elevers skolmiljö och att förebygga mobbning. I arbetet som skolsköterskor träffar vi elever i hälsosamtal och spontana besök och har samtal om mående, relationer och levnadsvanor. Ett arbete som kräver lyhördhet, förtroende och omtanke om elevers hälsa. Vi har reflekterat över hur viktigt det är för elever med kompisar och att få känna att de "är med". De individuella samtalen ger en bra möjlighet att fånga upp om de blir utsatta för något som påverkar dem, till exempel mobbning. Skolsköterskor kan även vistas i skolmiljön och har en chans att se hur elever är mot varandra. Dock visar Friends kartläggning av Loodberg och Abera (2021) att många barn och ungdomar inte berättar om sin utsatthet då det känns skamfyllt att erkänna att de blir mobbade, men även på grund av en misstro mot vuxenvärlden, en oro att inte bli tagen på allvar.

För barn och ungdomar som är utsatta för mobbning är det av vikt att bli uppmärksammas för att få stöd. För skolsköterskor kan det finnas både möjligheter och utmaningar i det arbetet och denna studien avser därför att undersöka skolsköterskors upplevelser av att arbeta med elever som utsätts för mobbning.

## 2 BAKGRUND

### 2.1 HÄLSA HOS BARN OCH UNGDOMAR

Hälsa är ett komplext begrepp. Världshälsoorganisationens (WHO) definition av hälsa från 1946 är välkänd och ofta använd och innebär att hälsa är ett tillstånd av fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, inte endast frånvaro av sjukdom. Hälsa är enligt WHO en grundläggande mänsklig rättighet (WHO, 2021). Hälsa beskrivs i Ottawa Charter for Health Promotion (1986) som ett positivt begrepp och de egna sociala och personliga resurserna samt fysisk förmåga betonas (WHO, 1986). Dahlberg och Segesten (2010) definierar hälsa som att känna fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, men även att känna meningsfullhet, sammanhang och livskraft. Hälsa är vårdandets mål som kan uppnås genom att stödja och stärka individens hälsoprocesser. Människor är också beroende av samspel med andra människor och varje individs livsvärld, den vardagliga tillvaro hen lever, har betydelse för upplevelsen av hälsa (Dahlberg & Segesten, 2010).

Enligt barnkonventionen räknas varje människa under 18 år som ett barn. Barnkonventionen är ett internationellt avtal som är juridisk bindande och som slår fast att alla barn är egna individer med egna rättigheter och är sedan år 2020 svensk lag (SFS 2018:1197). Barnkonventionen är uppbyggd av 53 artiklar varav fyra grundprinciper som tillsammans utgör ett skydd av alla barns rättigheter (UNICEF, 2009). Hwang & Nilsson (2011) menar att en person under ungdomsåren utvecklas, men har ännu inte blivit en vuxen, samt att det finns stora skillnader i den kognitiva förmågan mellan en åttaåring och en ungdom. Den individuella utvecklingen hos barn gör dock det svårt att definiera när ungdomsåren börjar, detta beror på om ungdomsåren ska definieras utifrån det biologiska perspektivet när puberteten börjar eller det psykologiska perspektivet som handlar om frigörelse från föräldrar (Hwang & Nilsson, 2011).

Förhållanden under barn- och ungdomsåren är av stor vikt för hälsan. Barn och ungdomar som har trygga vuxna som tillgodoser deras behov och växer upp med goda uppväxtvillkor har en mer stabil grund och får i förlängningen en bättre hälsa och självkänsla (Sveriges kommuner och landsting, 2017). Skolverket (2019) menar att eftersom barn och ungdomar tillbringar stor del av sin uppväxt i förskolan och skolan har det som händer där stor påverkan på deras utveckling. En positiv upplevelse av skolgången är en viktig hälsoresurs. Barns och ungdomars hälsa är viktiga faktorer för deras lärande genom att det är lättare att lära sig om de mår bra. Samtidigt är sambandet också omvänt, att lyckas bra och klara kunskapskraven i skolan ökar förutsättningarna för en god hälsa (Skolverket, 2019). Ungdomars hälsa påverkas positivt om de känner att de hanterar sin tillvaro i skolan och på fritiden på ett bra sätt visar Wihlsson (2017) i sin avhandling. Tiden som spenderas i skolan kan ses som annorlunda än tiden som tillbringas på fritiden och om ungdomen upplever en obalans mellan dessa delar kan optimism fungera som en skyddsfaktor mot ohälsa (Wihlsson, 2017). Barn och ungdomar behöver också ha en meningsfull fritid och sociala relationer, känna gemenskap och delaktighet för att må bra och utvecklas (Sveriges kommuner och landsting, 2017). Även Kostenius och Öhrling (2006) menar att relationer till andra har betydelse för skolbarns egen upplevelse av vad hälsa är. Att få känna sig delaktig och visad respekt upplevs för skolbarn vara positivt för deras hälsa och välbefinnande och även omvänt är det förknippat med en negativ känsla och ohälsa om positiva relationer inte finns (Kostenius & Öhrling, 2006).

De flesta barn i åldrarna 11, 13 och 15 år uppger i Folkhälsomyndighetens (2018) rapport att de har en bra eller mycket bra allmän hälsa, medan en mycket liten del uppger att de har en dålig hälsa. Flera levnadsvanor har förbättrats sedan tidigare undersökningar, men elevers psykiska ohälsa ökar och fler elever uppger att de blir mobbade (Folkhälsomyndigheten, 2018). HBTQ personer är en grupp med särskild utsatthet gällande hälsa, på grund av negativa föreställningar om sexuell identitet och könsidentitet är homosexuella, bisexuella och transpersoner mer utsatta för diskriminering, trakasserier, våld och hot. Denna utsatthet leder till att HBTQ personer som grupp har en sämre hälsa än resten av befolkningen (Folkhälsomyndigheten, 2022).

## 2.2 MOBBNING, KRÄNKANDE BEHANDLING OCH TRAKASSERIER

Mobbning innebär att en person utsätts för upprepade handlingar som ämnar att skada den som utsätts, handlingarna är medvetna och utförs av en eller fler personer med styrkemässigt eller socialt överläge (Hallberg, 2016). I skollagen (SFS 2010:800) används begreppet "kränkande behandling" som är en bredare definition än begreppet mobbning (Skolverket, 2021a). Mobbning är en typ av kränkande behandling som innebär upprepade kränkningar, trakasserier eller sexuella trakasserier medan företeelsen "kränkande behandling" kan förekomma vid ett isolerat tillfälle och kan innebära andra handlingar än mobbning (Skolverket, 2021a). Skolverket fastslår att för att en handling ska klassas som kränkande behöver kränkningen vara oönskad, märkbar och tydlig. Det är den utsatte som avgör om en handling är oönskad eller ej. Det krävs också att den som utsätter någon för kränkande behandling förstår att beteendet är oönskat, detta är i många fall uppenbart, men i de fall när det inte är så måste alltså barnet klargöra detta för den som utsätter (Skolverket, 2021a).

Mobbning kan delas upp i aktiv och passiv mobbning där aktiv mobbning ofta innebär slag, knuffar och sparkar. Aktiv mobbning kan också vara verbal och innebär då ofta hot, förnedringar och att bli kallad för fula namn (Hallberg, 2016). Passiv eller indirekt mobbning innebär generellt att bli utfryst, inte får vara med eller ignorerad (Hallberg, 2016). Det finns ett stort mörkertal som gör det svårt att uppskatta prevalensen av mobbning, men Hallberg (2016) menar att uppskattningsvis 35% av alla skolelever någon gång har blivit utsatta för mobbning eller sexuella trakasserier i skolan. Vem som helst kan bli utsatt för kränkningar och mobbning, men vissa grupper är mer utsatta än andra enligt Friendsrapporten (Loodberg & Adera, 2021), som visar att de vanligaste orsakerna till trakasserier handlar om etnicitet, kön, könsidentitet eller könsuttryck och/eller vem man blir kär i. På högstadiet är även funktionsnedsättning en vanlig grund för trakasserier (Loodberg & Adera, 2021). År 2009 publicerades en reviewartikel med data från elva europeiska länder, den visar att prevalensen av mobbning i dessa länder är ca 20%, med högst siffror i Storbritannien (29.6%) och lägst siffror i Ungern (10.5%) (Analitis et al., 2009). Hallberg (2016) menar att mobbning vanligtvis kulminerar i mellanstadieålder för att ofta klinga av när man når puberteten. Analitis och medarbetare (2009) finner i sin undersökning att åldersspannet där mobbning är förekommande skiljer sig i olika delar av Europa, bland annat framkommer att i Österrike, Nederländerna, Spanien, Storbritannien och Schweiz förekommer mobbning i högre åldrar än det europeiska medelsnittet, medans det i Frankrike, Grekland och Ungern förekommer mobbning i lägre ålder än genomsnittet. Sverige har tidigare varit ett förebildsland gällande mobbning, men enligt den senaste undersökningen som presenterats av Folkhälsomyndigheten 2018 ökar mobbningen i Sverige och är nu på samma nivå som resten av Europa (Folkhälsomyndigheten, 2018). Folkhälsomyndigheten (2018) bygger sin rapport på resultat från WHO:s internationella undersökning av skolbarns hälsovanor i Europa och Nordamerika. Begreppet som fortsättningsvis kommer att användas i denna studie är "mobbning" som innebär upprepade fall av kränkande behandling eller trakasserier.



## 2.3 MOBBNINGENS KONSEKVENSER FÖR BARN OCH UNGDOMAR

Att bli utsatt för mobbning under barndomen kan leda till allvarliga negativa konsekvenser för barns hälsa menar Annerbäck och medarbetare (2014). Folkhälsomyndighetens (2018) rapport Skolbarns hälsovanor visar att det finns ett samband mellan att vara utsatt för mobbning och psykosomatiska symtom. Även Gini och Pozzoli (2013) bekräftar sambandet mellan mobbning och att utveckla psykosomatiska symtom och menar därför att mobbning är ett internationellt folkhälsoproblem. Nätmobbning påverkar också den subjektivt upplevda hälsan enligt Fridh och medarbetare (2015). Att ha upplevt trakasserier på internet under det senaste året visade för ungdomar ett samband med upplevelse av ohälsa, sambandet var tydligare vid upprepade trakasserier än enstaka händelser (Fridh et al., 2015). Elever som är utsatta för nätmobbning uppvisar också oftare depressiva symtom än de som inte blivit utsatta för nätmobbning (Baker, 2010).

Mobbning ökar risken för psykisk ohälsa, hos både den som mobbar och den som utsätts för mobbning, enligt Lereya och medarbetare (2015), som visar att det var vanligare att utveckla depression i sena tonåren hos personer som i grundskolan eller gymnasiet antingen utsatt andra för mobbning eller varit mobbade själva. Depressiva symtom framkom även i Landstedt och Perssons (2014) studie hos både pojkar och flickor som utsätts för mobbning och ökar sannolikheten för psykosomatiska problem hos flickor. Särskilt negativt för den psykiska hälsan visade sig vara en kombination av att både bli utsatt för mobbning i verkliga livet och via internet (Landstedt & Persson, 2014). Sambandet mellan mobbning och psykisk ohälsa bekräftas även av Moore och medarbetare (2017) där depression, ångest och psykosociala problem framkommer, men även självmordstankar och självmordsbeteende. Annerbäck och medarbetare (2014) visar att självskadebeteende är vanligare hos barn som är utsatta för mobbning i jämförelse med barn som inte är utsatta och psykiska problem som oro, depression och sömnproblem är tydligt vanligare hos mobbade elever (Annerbäck et al., 2014).

Enligt Skolverket (2017) visar resultaten från PISA-undersökningen 2015 att det finns utmaningar när det gäller elevers välbefinnande i skolan. Andelen svenska 15-åringar som känner tillhörighet i skolan har minskat, även om merparten gör det. Det framkommer också att elever som känner sig utanför och utsätts för mobbning presterar sämre i skolan, skolkar oftare, är mer nervösa inför prov även när de är förberedda och presterar sämre i flera skolämnen (Skolverket, 2017). Liknande samband visar även en studie av Tshotsho och medarbetare (2015), där det förutom tydligt försämrade skolresultat också framkommer svårigheter att koncentrera sig och att utveckla en negativ inställning till skolan.

## 2.4 SKOLANS SKYLDIGHETER

I skollagen (SFS 2010:800) föreskrivs att alla verksamheter som lyder under lagen ska arbeta målinriktat för att motverka kränkande behandling av barn och elever, det finns

också beskrivet att huvudmannen (Kommun eller styrelse för privata skolor) måste vidta åtgärder när kränkningar uppdagas samt arbeta för att förhindra att detta upprepas. Förutom det som föreskrivs i skollagen behöver skolan förhålla sig till andra lagar som reglerar barns rättigheter. Barnkonventionen (UNICEF, 2009) och diskrimineringslagen (SFS 2008:567) fastslår att inget barn får diskrimineras på grund av funktionsnedsättning, sexuell läggning eller etnicitet. Barnkonventionen tydliggör också alla barns lika värde och rättigheter samt att alla barn har rätt att bli respekterade och få sin åsikt hörd. Arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160) reglerar den fysiska och psykiska arbetsmiljön.

All personal inom skolan som på något vis får kännedom om att ett barn eller elev blir utsatt för kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier är skyldig att skyndsamt rapportera detta till rektorn som i sin tur är skyldig att rapportera till huvudmannen. Varken personal eller rektor ska göra värderingar av situationen innan anmälan är gjord och anmälan ska ske även om eleven eller elevens vårdnadshavare motsätter sig detta. (SFS 2010:800) Skolans ansvar kring att utreda kränkande behandling sträcker sig bortom skolans lokaler. Mobbning som förekommer på andra platser som exempelvis internet och sociala medier men som har en koppling till skolans verksamhet ska utredas på samma sätt som händelser i skolmiljö (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

En plan mot kränkande behandling ska finnas på varje skola och det är huvudmannens ansvar att se till att denna uppdateras en gång per år. Planen ämnar skydda elever från kränkande behandlingar och behöver vara i ständig förändring för att passa in i verksamheten, i planen klargörs rutiner för akuta händelser, ansvarsfördelning och åtgärder. Planen ska upprättas med elevers deltagande och ska anpassas efter ålder och mognadsgrad. Den plan som upprättas ska utformas efter verksamhetens behov, men måste alltid innehålla följande tre delar: 1. en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av elever. 2. En redogörelse för vilka av dessa åtgärder som verksamheten planerar att påbörja eller genomföra under det kommande året och 3. En redogörelse för hur åtgärderna i föregående års-plan har genomförts (SFS 2010:800).

Skolverket (2019) beskriver att i ett framgångsrikt arbete mot diskriminering och kränkande behandling behövs samarbete och ett bra arbetsklimat, där arbetet med värdegrund och likabehandling är förankrat hos all personal och elever. Elever ska vara delaktiga i arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. Värden som bygger på demokrati och mänskliga rättigheter bör genomsyra undervisningen och verksamheten (Skolverket, 2019). Det hälsofrämjande arbetet som elevhälsan bedriver ska också vara en del av verksamhetens kontinuerliga värdegrundsarbete och bidra till en skolmiljö där alla elever känner sig trygga och utvecklas. Ett gott skolklimat innebär förtroende och tillit mellan elever och personal och har betydelse för om personalen kommer få kännedom om saker som pågår bland elever (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

## 2.5 ELEVHÄLSANS UPPDRAG

Skollagen (SFS 2010:800) fastslår att elever ska ha tillgång till en elevhälsa med medicinska, psykosociala, psykologisk och specialpedagogiska kompetenser. Elevhälsans medicinska insats innefattar skolsköterska och skolläkare. Elevhälsans medicinska insats ska erbjuda hälsosamtal, vissa hälsokontroller och lättare sjukvårdande insatser. Elevhälsans psykologiska insats leds av skolpsykolog och ämnar stötta elever som är i behov av psykologisk utredning, behandling eller stöd. Skolkuratoren leder elevhälsans psykosociala insats och arbetar ofta gränsöverskridande. Elevhälsans specialpedagogiska insats ansvarar för specialpedagogiska insatser och ämnar skapa förutsättningar för lärande (Socialstyrelsen och Skolverket, 2016). Elevhälsan ska enligt Skollagen (SFS 2010:800) arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Det hälsofrämjande arbetet syftar till att stärka elevers fysiska, psykiska och sociala välbefinnande. Elevhälsan ska stödja elevers utveckling mot utbildningens mål och därmed undanröja hinder för att elever når sina mål, exempel på sådant hinder kan exempelvis vara dålig arbetsmiljö på grund av kränkande behandling eller specialpedagogiska behov (Skolverket, 2021b). Det kan förekomma förhållanden i skolan som gör att elever har svårt att klara sina mål, bland annat kränkningar och bristande studiero, vilket är viktigt att uppmärksamma. Det är också viktigt att elevhälsan är medvetna om elevers sammanhang utanför skolan (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

## 2.6 SKOLSKÖTERSORS HÄLSOFRÄMJANDE ARBETE

Det hälsofrämjande arbetets mål är att stärka individens tilltro till den egna förmågan att själv kunna påverka sin hälsa (WHO, 1986). Hälsofrämjande omvårdnad bygger på en humanistisk syn på människan och fokuserar på att förstå individens livsvärld i relation till hälsan (Svensk sjuksköterskeförening, 2008). Skolsköterskors hälsofrämjande arbete eftersträvar liksom övriga professioner i elevhälsan att stärka elevens fysiska, psykiska och sociala välbefinnande och fokuserar på det friska (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016). En förutsättning för ett väl fungerande hälsofrämjande arbete i skolan på både individ- och gruppnivå är enligt Reuterswärd och Lagerström (2010) kunskap, en organisation som förstår skolsköterskors hälsofrämjande roll och ett nära samarbete mellan alla professioner som arbetar för elevers hälsa.

Skolsköterskors hälsosamtal i samband med hälsobesök är en del av elevhälsans hälsofrämjande arbete, där elevers fysiska och psykiska mående kan fångas upp. Hälsosamtalen är enligt skolsköterskors erfarenhet ett värdefullt verktyg i att främja hälsa och lärande hos barn och ungdomar om de används strukturerat och ges tillräcklig tid för att förstå elevers perspektiv och möta deras behov (Kostenius, 2021). Hälsosamtalet ger skolsköterskor möjlighet att få fram information om elevers livsstil och skolsköterskor använder olika strategier i sin kommunikation med elever för att få dem aktiva och delaktiga, att samtalet blir en dialog (Golsäter et al., 2011). Förebyggande arbete handlar om att minska risken för ohälsa. Det förebyggande

arbetets mål är att minska riskfaktorers påverkan på individen och samtidigt stärka skyddsfaktorer.

Hilli och Pedersen (2021) visar i sin forskning att skolsköterskor känner ett stort engagemang i sitt arbete med elever och är uppmärksamma på hur de mår och på deras känslor. De känner också ett stort ansvar i att stödja elever att lita på sin egen förmåga. Tillgänglighet, flexibilitet, tidiga insatser och bra samarbeten med övrig personal på skolan samt föräldrar lyfts fram som bra möjligheter till en förbättrad hälsa och välbefinnande hos elever (Hilli & Pedersen, 2021). Skolsköterskor har en bra möjlighet att fånga upp psykiska problem hos barn och ungdomar (Anttila et al., 2020). Skolsköterskorna anser att för att kunna identifiera psykisk ohälsa hos en elev behöver de först bygga upp ett förtroende. De försöker också motivera elever att komma regelbundet på hälsokontroller. Det är viktigt att skolsköterskor har den kompetens som krävs, är närvarande och pålitlig samt att tillräckligt med resurser ges för att hen ska kunna utföra sina uppgifter inom elevhälsan (Anttila et al., 2020). En studie från Borup och Holstein (2007) utifrån ett elevperspektiv tyder även på att skolsköterskor uppfattas som en viktig person av elever som utsätts för mobbning, deras undersökning som inkluderar 5000 elever visar att de som utsätts för mobbning i större utsträckning besöker skolsköterskan och reflekterar över dennes råd.

## **2.7 TEORETISK UTGÅNGSPUNKT**

Studien utgår från omvårdnad som vetenskap enligt Högskolan i Skövdes definition (2017), vilket innebär kunskap om vårdande relationer och handlingar som utifrån individens livssammanhang främjar fysisk, psykisk, social och existentiell hälsa. Omvårdnadens mål är att främja patientens hälsa och välbefinnande (Högskolan i Skövde, 2017). För att som skolsköterska kunna fånga upp hur elever mår och uppmärksamma om det förekommer mobbning, kränkningar eller trakasserier, behöver det finnas ett intresse och en förståelse för den vardag varje barn och ungdom lever i. Med utgångspunkt i det valdes livsvärldsteorin som omvårdnadsteori. Enligt Dahlberg och Segesten (2010) är livsvärlden unik för varje individ, men påverkas av den värld som också delas med andra. Genom att ha livsvärlden som utgångspunkt fokuseras på och bekräftas personens upplevelse av sitt mående. Livsvärlden har stor betydelse för personens välbefinnande och hälsa (Dahlberg & Segesten, 2010).

## **3 PROBLEMFÖRMULERING**

Hälsa är att känna fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande. Samspel med andra människor är viktigt och den vardagliga tillvaron, livsvärlden, har betydelse för upplevelsen av hälsa. Goda villkor under uppväxten främjar barns hälsa och självkänsla. Eftersom barn och ungdomar tillbringar en stor del av sin vardag i skolan har det som händer där stor påverkan på deras hälsa och utveckling. Mobbning innebär att en person utsätts för upprepade handlingar som ämnar att skada den som utsätts, handlingarna är medvetna och utförs av en eller fler personer med styrkemässigt eller socialt överläge. Sverige har tidigare varit ett förebildsland gällande mobbning, men de senaste åren ökar mobbningen i Sverige och är nu på samma nivå som andra länder i

Europa. Att bli utsatt för mobbning under barndomen kan leda till allvarliga konsekvenser för barns hälsa. All personal inom skolan som på något vis får kännedom om att ett barn eller elev blir utsatt för kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier är skyldig att skyndsamt rapportera detta till rektor. Elevhälsans uppdrag är att stödja elever att nå utbildningens mål genom att arbeta hälsofrämjande och undanröja hinder för lärande. Forskning visar att skolsköterskor känner ett stort engagemang i sitt arbete med elever och är uppmärksamma på hur de mår och på deras känslor. Forskning visar även att elever som utsätts för mobbning upplever att skolsköterskan är en viktig person och känner förtroende för hen. Skolsköterskor kan med utgångspunkt i livsvärldsteori fokusera på hur elever upplever sitt mående och utifrån det arbeta för att stärka elevers hälsa. Att bli utsatt för mobbning påverkar hälsan, vilket gör att skolsköterskor behöver involveras i arbetet kring det, men det kan finnas både möjligheter och utmaningar. Det är otydligt hur skolsköterskor själva upplever sin roll i det arbetet och studien avser därför att beskriva och ge kunskaper om hur skolsköterskor upplever att arbeta med elever som utsätts för mobbning.

## **4 SYFTE**

Syftet är att beskriva skolsköterskors upplevelser av att arbeta med elever som utsätts för mobbning.

## 5 METOD

En systematisk litteraturöversikt har använts som metod med avsikt att kartlägga befintligt forskningsläge. De framkomna forskningsresultaten har sedan sammanställts och tolkats genom en metasyntes. Metasyntes används för att ge en ökad förståelse baserad på upplevelser och erfarenheter (Willman & Stoltz, 2017). Utgångspunkten i denna studie är en helhetssyn på människan, som innebär att även omgivning och relationer, individens hela livsvärld, har betydelse för hälsan. Då syftet var att beskriva skolsköterskors upplevelser av sitt arbete med elever som utsätts för mobbning ansågs en kvalitativ ansats vara lämpligt och resultatet baseras därför på kvalitativa vetenskapliga artiklar. En systematisk litteraturöversikt innebär att sökning av relevant litteratur, urval och kvalitetsgranskning görs på ett systematiskt sätt som är tydligt redovisat (SBU, 2020a). För att en systematisk litteraturöversikt ska uppfylla krav på tillförlitlighet och trovärdighet ska den vara systematisk och transparent med tydliga inklusions- och kvalitetskriterier (Rosén, 2017). Sökprocessen återfinns även i tabell 1.

### 5.1 FÖRFÖRSTÄELSE

Förförståelse innebär att det finns kunskap och förståelse kring ett fenomen redan innan en studie påbörjas, förförståelsen innefattar delvis kunskap om studieobjektet men inbegriper också erfarenheter och värderingar från andra delar av livet som inte är relaterade till den akademiska världen (Priebe & Landström 2017). Båda författarna har sedan tidigare en viss förförståelse kring ämne genom sina yrken inom psykiatri respektive barnmorska på ungdomsmottagning. Författarna har träffat personer som utsatts för mobbning och har genom dessa mötet skapat sig en bild av hur mobbning påverkar individer.

### 5.2 URVAL

Vid datainsamlingen användes inklusions och exklusionskriterier. De inklusionskriterier som användes var att artiklarna skulle vara vetenskapligt granskade originalartiklar med en kvalitativ eller mixad forskningsdesign, artiklarna skulle vara skrivna mellan 2000-2021 för att få med så aktuell forskning som möjligt och utöver detta skulle artiklarna vara skrivna på engelska för att säkerställa att de uppfattas korrekt samt beröra elever mellan 0-18 år. Artiklarnas studier skulle utgå från skolsköterskors perspektiv. Kvantitativt resultat från studier med mixad metod exkluderades. De identifierade artiklarna hittades i fulltext via bibliotekets olika databaser.

### 5.3 DATAINSAMLING

Inledande testsökningar utfördes med möjliga sökord i olika kombinationer för att få en överskådlig bild av tillgänglig forskning. För att verifiera lämpligheten i sökorden samt vilken sökprocess som var mest lämplig kontaktades en bibliotekarie på Högskolan i Skövde för rådgivning. Till hjälp inför sökningen användes sökstrategin

PEO (population, exposure, outcome) som bryter ner frågan till att handla om *skolsköterskor, arbete med mobbning och erfarenheter/upplevelser*. PEO som sökstrategi är lämplig vid kvalitativa frågeställningar (Forsberg & Wengström, 2015). Enligt Rosén (2017) kan experters roll i litteratursökningen vara att bidra med ämnesord och att bedöma sökstrategiernas sensitivitet och specificitet. Den optimala sökstrategin bör fånga in så många relevanta studier som möjligt utan att få med alltför många studier som är irrelevanta (Rosén, 2017).

Enligt SBU (2020a) bör minst två databaser användas vid en systematisk litteraturoversikt. Testsökningarna utfördes i Medline, Pubmed, Cinahl och ERIC ebsco. De flesta artiklar som läggs in i databaserna indexeras med ämnesord som ska kunna beskriva innehållet i artiklarna (SBU, 2020a). Med hjälp av bibliotekarien framkom ämnesord som sökningarna utgick ifrån. Olika databaser har sitt eget system av ämnesord. I Pubmed/Medline kallas systemet MeSH (Medical Subject Headings) (Karlsson, 2017). I Medline framkom på så sätt till exempel *school nursing* och *bullying*. De MeSH-termer som framkom i Medline anpassades till motsvarande ord i Cinahl och ERIC ebsco. Booleska operatörer som OR och AND har använts. Den booleska operatören OR fungerar expanderande och ökar sensitiviteten i sökningen, då behöver endast ett av orden finnas med i träffen, vilket ger en bred sökning (Karlsson, 2017). De respektive sökningarna kombinerades därefter med AND för att begränsa och öka träffsäkerheten i sökningen, vilket avsågs ge de mest relevanta artiklarna. Sökningar gjordes även som fritextsökningar med sökorden i olika kombinationer.

Huvudsökningarna utfördes efter samråd med bibliotekarien i databaserna Cinahl, Medline och ERIC ebsco. Resultatet av huvudsökningen återfinns i tabell 1. Medline innehåller bland annat artiklar inom medicin, omvårdnad och närliggande ämnesområden. Medline utgör det huvudsakliga innehållet i databasen Pubmed och innehåller indexeringar samt har extra sökfunktioner, varför Medline valdes. Cinahl är en databas över artiklar om bland annat omvårdnad, sjukgymnastik, arbetsterapi (SBU, 2020a). Sökning gjordes även i databasen ERIC ebsco vars innehåll främst berör pedagogik och utbildning, databasen bedömdes relevant i samråd med bibliotekarie då det valda ämnet har viss koppling till pedagogik och utbildning. De sökord som slutligen användes i Medline och Cinahl var *school nurse*, *school health nursing*, *bullying* och *cyberbullying*. I ERIC ebsco användes sökorden *school health services*, *school nurse*, *bullying* och *cyberbullying*. Orden har i sökningen kombinerats med booleska operatörer. Trunkering har använts vid vissa ord, vilket enligt Karlsson (2017) innebär att det går att söka på alla ord som har samma rot, men olika ändelser. Resultatet begränsades till vetenskapligt granskade artiklar, publicerade mellan 2000-2021, med engelsk text. I Medline och Cinahl som är större databaser begränsades också sökningen till endast artiklar som berör barn 0-18 år. Huvudsökningen gav sammanlagt 310 antal artiklar. Artiklarna bedömdes först utifrån titel och de på de som bedömdes intressanta lästes även sammanfattningar. Ett antal artiklar (34) återfanns på flera databaser och dubletterna har exkluderats. En manuell sökning bör också göras för att inte riskera att missa relevant forskning (Forsberg & Wengström, 2015), vilket också gjordes genom att studera referenslistor i intressanta artiklar samt översiktsartiklar som framkom i sökningarna. Den manuella sökningen

resulterade i tre artiklar som efter granskningar blev en artikel. De artiklar som utifrån sammanfattningarna ansågs relevanta samt uppfyllde inklusionskriterierna lästes av båda författarna i fulltext och diskuterades för att säkerställa att bedömningen gjordes lika. Därefter exkluderades artiklar som inte ansågs motsvara studiens syfte, vilket innebar att sju artiklar återstod som kvalitetsgranskades inför resultatet. Alla artiklar granskades individuellt med hjälp av mall för kvalitetsgranskning av kvalitativa artiklar framtagen av SBU (2020b). Efter individuell granskning värderades artiklarnas kvalitet som låg, medelhög eller hög utifrån granskningsmallen. Om diskrepans förekom i bedömning av en artikels kvalitet fördes en diskussion för att nå konsensus. Artiklar som bedömdes ha medelhög eller hög kvalitet inkluderades i resultatet och återfinns i bilaga 1. Ingen av de granskade artiklarna bedömdes ha låg kvalitet. Granskningsmallen som användes är bifogad som bilaga 2.

Huvudsökningarna utförda 7/2 - 2022. I samtliga sökningar har begränsningar varit: vetenskapligt granskade, årtal 2000-2021, språk engelska samt kvalitativ eller mixad metod. I databaserna Medline och CINAHL även begränsningar ålder 0-18 år. Antalet lästa sammanfattningar i CINAHL är färre på grund av att 34 dubletter exkluderades innan dess.

**Tabell 1.** Utförda huvudsökningar i databaserna, antal lästa sammanfattningar, antal artiklar lästa i fulltext samt antal artiklar som inkluderats i resultatet.

Databas	Sökord	Antal träffar	Antal lästa sammanfattningar	Antal lästa i fulltext	Inkluderade
ERIC ebsco	("school nurs*" OR "school health services") AND (bullying OR cyberbullying)	65	50	11	4
Medline	(school nurse OR school health nursing) AND (bullying OR cyberbullying)	94	52	26	1
CINAHL	("school nurs*" or "school health nursing") AND (bullying or cyberbullying)	151	39	14	1
Manuell sökning:		3	3	1	1



## 5.4 ANALYS

När kvalitetsbedömningen var gjord påbörjades analysarbetet, som avsågs mynna ut i en metasyntes. Metasyntes används för att beskriva en systematisk litteratursammanställning av forskningsresultat från studier med kvalitativ analys, för att ge en ökad förståelse baserad på upplevelser och erfarenheter. De olika studiernas resultat kombineras och resulterar i nya perspektiv (Willman & Stoltz, 2017). Syntes innebär att sätta ihop delar till en enhet, vilket i ett vetenskapligt analysarbete innebär att undersöka artiklar var för sig, dela upp det undersökta och slutligen sätta ihop det på ett nytt sätt, en ny helhet. Arbetet med denna metasyntes har skett i flera steg enligt metod från Willman och Stoltz (2017) och beskrivs nedan:

I det första steget lästes resultaten i varje inkluderad artikel noggrant och flera gånger för att få en samlad bild och bli väl insatta.

I steg 2 gjordes dataextraktion genom att centrala och meningsbärande enheter plockades ut (citrat, meningar och/eller stycken) som framkom i artiklarna och som besvarade syftet, dvs skolsköterskors upplevelser av arbete med mobbing. Dessa meningar noterades i en minneskarta och blev en första tematisering.

I steg 3 blev de meningsbärande enheterna till koder som bedömdes återge innehållet och därefter subteman. Se bifogat exempel på analysprocessen i tabell 2. Subteman noterades i vilka artiklar de framkommit och jämfördes med varandra i likheter och skillnader. Under hela analysprocessen har författarna resonerat sig fram tillsammans.

I sista steget kategoriserades de framkomna subteman till två huvudteman, i tabell 3 framkommer dessa temans förankring i de olika inkluderade artiklarna. Således framkom sex subteman och två huvudteman som sammanvägs till en helhet, syntes (tabell 4) som besvarar syftet och utgör resultatet.

**Tabell 2.** Exempel på hur teman framkom genom analysprocessen:

Meningsbärande enhet	Kodning	Subtema	Tema
“They usually build up a solid relationship with them by showing themselves approachable, gaining the students confidence, getting as much information as possible out of the situation, empowering them (the students) to take action, liaising with schools and parents about the bullying situation and following up the case”	För att ge stöd använder skolsköterskorna sig av strategier som att bygga upp en relation, förtroende, stärka elever.	Betydelsen av att bygga upp en god relation	Att ge stöd

**Tabell 3.** Teman och dess förankring i de i studien inkluderade artiklarna:

Artikel	Att uppmärksamma mobbning	Att ge stöd till den utsatta eleven
Beckman & Hagquist (2015)	x	
Clausson et al. (2003)	x	x
Earnshaw et al. (2020)	x	x
Pigozi& Bartoli (2016)	x	x
Poutiainen et al. (2015)	x	x
Reissner et al. (2020)	x	x
Vessey et al. (2011)		x

## 5.5 ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Etiska överväganden ämnar till att skydda deltagarnas integritet och förhindra att de utnyttjas, skadas eller såras (Kjellström, 2017). Vid examensarbeten bör de forskningsetiska övervägandena genomsyra hela arbetet och etisk reflektion ska ske kontinuerligt eftersom att varje fas av arbetet kan ju upphov till etiska frågeställningar. (Kjellström, 2017) De flesta etiska övervägandena har grund i etiska principer och regleras i lagar och riktlinjer varav Helsingforsdeklarationen (World Medical Association, 2018) är en av de mest välkända. Helsingforsdeklarationen (WMA, 2018) beskriver bland annat att nyttan av ny kunskap behöver balanseras mot deltagarnas hälsa och intresse och presenterade även för första gången att forskning bör granskas av oberoende personer för att avgöra om den uppfyller etiska krav. Etiska överväganden bygger ofta på etiska grundprinciper, tre av dessa: Respekt för personer, göra gott - principen och rättvisepincipen presenteras i Belmontrapporten (1978). I rapporten framgår att respekt för personer innebär dels att respektera en individs autonomi och rätt att bestämma över sitt eget liv men också att skydda den som på grund av sjukdom eller andra omständigheter har begränsad autonomi. Att göra gott principen handlar dels om att inte utsätta deltagarna för skada men också att maximera fördelarna med studien och minimera riskerna. Rättvisepincipen handlar om hur för och nackdelar ska fördelas och att ta hänsyn till de individuella sårbarheter som finns hos deltagarna. (Belmontrapporten, 1978)

Vid litteraturstudier görs ingen forskning med deltagare varför de etiska överväganden som rör detta inte behöver tas i beaktning, Kjellström (2017) menar dock att det finns en risk att författarna på grund av bristande kunskap och språkbarriärer inte kan göra en rättvis bedömning av de artiklar som ingår i studiens analys samt att risken för feltolkningar finns. För att hantera de etiska överväganden som uppkommer i samband

med studien har författarna båda läst artiklarna vid upprepade tillfällen för att bilda sig en god uppfattning om innehållet. En mall för kvalitetsgranskning har använts och endast artiklar som granskats av en oberoende etisk kommitté har inkluderats i studiens resultat. Genom att presentera alla artiklar som svarar på studiens syfte minskar risken för att författarnas förförståelse påverkar resultatet.

## 6 RESULTAT

Resultatet baseras på sju artiklar, som svarade på syftet, varav sex kvalitativa och en med mixad metod, där den kvalitativa delen använts. Analysprocessen resulterade i två huvudteman samt sex subteman, som beskriver skolsköterskors upplevelse av arbetet med mobbning. De teman som framkommit under analysen mynnade ut i en syntes, helhet. Syntes, huvudteman och subteman återfinns i tabell 4. I tre av artiklarna intervjuades enbart skolsköterskor, i resterande artiklar intervjuades skolsköterskor tillsammans med annan personal (kuratorer, skolpsykologer, studie och yrkesvägledare, och lärare). Se bilaga 1.

**Tabell 4;** Syntes, teman och subteman

<b>Syntes</b>	
Skolsköterskor har kunskap om mobbningens påverkan på elevers hälsa och att det finns elever med ökad risk att utsättas. De är medvetna om att mobbning kan ske i miljöer som är dolda, vilket är en av anledningarna till att mobbning inte alltid uppmärksammas. De strävar efter att förstå elevers livsvärld som ett sätt att få vetskap om de är utsatta och då kunna ge stöd. Skolsköterskor ser det som viktigt att bygga en god relation med elever och ger utsatta elever stöd genom att stärka dem. Samverkan framkommer som viktigt och skolsköterskor behöver få möjlighet att involveras mer i skolans arbete med mobbning.	

<b>Tema</b>	<b>Subtema</b>
Att uppmärksamma mobbning	<ul style="list-style-type: none"><li>- Skolsköterskors kunskap som redskap för att uppmärksamma mobbning</li><li>- Medvetenhet om vart mobbning sker</li><li>- Faktorer som påverkar skolsköterskors möjligheter att uppmärksamma mobbning</li></ul>
Att ge stöd till den utsatta eleven	<ul style="list-style-type: none"><li>- Att bygga en god relation</li><li>- Att stärka den utsatta eleven</li><li>- Att samverka med andra</li></ul>

### 6.1 ATT UPPMÄRKSAMMA MOBBNING

Skolsköterskor har kunskap kring mobbning som de använder för att kunna upptäcka elever som är utsatta, men upplever svårigheter i att upptäcka mobbning som sker utanför skolan eller i skolmiljöer där de själva sällan befinner sig. Prioritering av andra arbetsuppgifter, brist på tid och att inte få information eller bli involverade i arbetet kring mobbning upplevs som hinder för att uppmärksamma mobbning.

### **6.1.1 Skolsköterskors kunskap som redskap för att uppmärksamma mobbning**

Skolsköterskors arbete med mobbning handlar grundläggande om att identifiera och uppmärksamma elever som utsätts för mobbning. Flera av de granskade artiklarna berör skolsköterskors kunskap och förståelse kring mobbning (Pigozi & Bartoli 2016; Beckman & Hagqvist 2015). Kunskap om att mobbning är starkt knutet till maktbalans och social status (Pigozi & Bartoli 2016) och förståelse för sociala faktorer om mobbning, deltagarna menar att en elev som utsätts för mobbning har svårt att "tvätta bort stämpeln" av att ha lägre social status (Beckman & Hagqvist 2015 s. 447). Vidare beskrivs förståelse för skillnad mellan aktiv och passiv mobbning, men att det senare upplevs svårare att upptäcka då den ofta sker i skymundan (Pigozi & Bartoli 2016).

SNs reported having a reasonable knowledge about bullying, including understanding aggressiveness, the imbalance of power, intentionality, and the repetitiveness of the behaviors associated with bullying. (Pigozzi & Bartoli 2016. s 179)

Kunskap kring elevers specifika förutsättningar tas upp av flera av de granskade artiklarna (Beckman & Hagqvist 2015; Reissner et al. 2020), exempelvis upplevs elever med neuropsykiatriska diagnoser oftare vara inblandade i incidenter där mobbning förekommer (Beckman & Hagqvist, 2015). Skolsköterskor menar också att kunskap kring HBTQ elevers specifika sociala omständigheter är en förutsättning för att kunna upptäcka mobbning i dessa grupper (Reissner et al., 2020). Utöver kunskap kring elevers individuella sårbarhet för att utsättas för mobbning belyser både Reissner med medarbetare (2020) och Beckman & Hagqvist (2015) vikten av kunskap kring hur vuxnas inställningar och attityder till dessa elever dels kan påverka vem som utsätts för mobbning (Beckman & Hagqvist, 2015) men också hur personliga åsikter kan påverka förmågan att identifiera mobbning i olika situationer (Reissner et al., 2020).

Adults' behavior could also affect the behavior of the class towards a single student. For example, if a single student was labeled a failure by adults, the other students could act in the same way towards the labeled student (Beckman & Hagqvist 2015. s.447)

### **6.1.2 Medvetenhet om vart mobbning sker**

Mobbning tar plats på många arenor. Personal som intervjuats i flera av studierna uttrycker sin oro kring mobbning som sker över internet och hur vanligt förekommande fenomenet har blivit (Beckman & Hagqvist 2015; Poutiainen et al., 2015). Exempelvis beskrivs att elever i åldrarna 7-8 år använder plattformar på internet för att lägga upp bilder eller skicka kränkande meddelanden till varandra (Poutiainen et al., 2015). Vidare diskuteras svårigheten i att upptäcka denna typ av mobbning dels för att kan ta plats utanför skolan, men också för att det sker anonymt genom

textmeddelanden eller sociala medier (Poutiainen et al., 2015; Pigozi & Bartoli, 2016) samt att mobbning som sker över internet ofta hemlighålls för omgivningen och därför upplevs svårt att upptäcka (Pigozi & Bartoli, 2016).

The participants demonstrated being informed about the characteristics of cyberbullying, as well as its consequences, the systematic aspect, and discussed their perceived lack of tools to deal with this type of bullying. (Pigozzi & Bartoli 2016. s.180)

Mobbning upplevs också svårt att upptäcka när det sker på skolans område, men på platser där skolsköterskor och annan elevhälsopersonal sällan befinner sig. Earnshaw och medarbetare (2020) beskriver att elevhälsans personal ofta är medvetna om att mobbning förekommer på skolan men kan ha svårt att upptäcka när det sker i miljöer och grupper där skolsköterskor och annan elevhälsopersonal inte rör sig regelbundet, exempelvis i form av nedsättande kommentarer på elevtoaletter. Dessutom berörs att ryktesspridning är en del av den mobbning som sker obemärkt men som personalen är medvetna om att många elever utsätts för både i och utanför skolan (Earnshaw et al., 2020).

### **6.1.3 Faktorer som påverkar skolsköterskors möjlighet att uppmärksamma mobbning**

Granskningen av artiklar visar att skolsköterskor upplever ett antal faktorer som påverkar deras förmåga att upptäcka och uppmärksamma mobbning. Att inte få kännedom om incidenter rörande mobbning togs upp i flera av de granskade artiklarna (Pigozi & Bartoli 2016; Beckman & Hagquist, 2015; Reissner et al., 2020). Orsaker till varför skolsköterskor inte informeras kan exempelvis vara på grund av att skolan saknar riktlinjer kring hur incidenter ska rapporteras vilket leder till att händelsen aldrig kommer till skolsköterskans kännedom (Reissner et al., 2020). I andra fall beskrivs att team som arbetar med mobbning på skolan inte delar information med skolsköterskan vilket resulterar i att skolsköterskor upplever att de ofta arbetar i ensamhet kring dessa frågor (Beckman & Hagqvist, 2015).

SHPs mentioned that tenstaffmembers do not know how to report bullying or the process is unclear, which ultimately results in these incidents not being reported and/or resolved or responded to. Relatedly, a school nurse explained that internal school procedures sometimes leave nurses unaware of the bullying (Reinssner et al 2020 s.417)

Skolsköterskor uttrycker en positiv inställning till att arbeta med frågor som rör mobbning och ser det som en del av sina arbetsuppgifter men trots detta beskriver de att de sällan involveras i arbetet kring mobbning (Pigozi & Bartoli, 2016; Beckman & Hagqvist, 2015). Orsakerna till att inte involveras i arbetet uppges dels beror på att skolsköterskor på grund av brist på tid och personal behöver prioritera andra arbetsuppgifter (Pigozi & Bartoli, 2016; Beckman & Hagquist, 2015; Reissner et al., 2020) men också för att skolan inte alltid ser arbete med mobbning som skolsköterskors uppgift (Pigozi & Bartoli, 2016).

Skolsköterskor beskriver också svårigheter kring hur händelser som rör mobbning dokumenteras i skolhälsovårdsjournalen. Dessa svårigheter bottnar dels i att journalsystemet främst är utformat kring fysisk hälsa men skolsköterskor menar också att det finns en kultur och tradition av underrapportering av psykosocial hälsa. Skolsköterskor berättar att de känner sig osäkra kring vad som är lämpligt att dokumentera i journaltext och uttrycker oro kring att stigmatisera eller befästa eventuella psykosociala svårigheter hos eleven som sedan följer dem till kommande skolor (Clausson et al., 2003).

A fear of risk to stigmatize and/or to manifest prospective problems was expressed by the nurses as the record is following the pupil to the next school (Clausson et al. 2003 s.396)

## **6.2 ATT GE STÖD TILL DEN UTSATTA ELEVEN**

Resultatet visar att skolsköterskor anser sig ha en viktig roll i att ge stöd till elever som utsätts för mobbning. En förutsättning för att ge stöd är en god relation med eleven, varför skolsköterskor aktivt arbetar med att skapa förtroende och tillit. Arbetet med att stärka eleven och bygga upp en motståndskraft och självförtroende framkommer som viktigt, liksom samverkan med såväl föräldrar som andra professioner.

### **6.2.1 Att bygga en god relation**

En god relation framkommer som en viktig grund för att skolsköterskor ska kunna ge stöd till en elev som är utsatt för mobbning. Skolsköterskor beskriver att skapa förtroende och tillit som en strategi för att elever ska våga berätta om sitt mående, om de är utsatta för mobbning samt för att kunna ge dem stöd (Pigozi & Bartoli, 2016).

I think it's actually gaining the confidence of the youngster really, that is being bullied, so that they will open up and talk about it. And I think that's probably the main strategy. Otherwise, you find that they clam up, they won't talk about it. (Pigozi & Bartoli, 2016, s 180).

Flera skolsköterskor beskriver att de kan känna en oro för elevers mående utan att alltid veta vad den beror, som en känsla eller intuition, vilket de då behöver bygga en relation med eleven för att få dem att berätta mer (Clausson et al., 2003; Pouitiainen et al., 2015). När skolsköterskor kände en oro för en elevs välmående bokade de en tid med eleven själv för att få fram mer information om orsaken till måendet eller ibland tillsammans med föräldrar. Hälsobesöken ses också som ett bra tillfälle att få fram kunskap om elevens hälsa, där utsatthet för mobbning kan vara en del som kan fångas upp, samt en möjlighet att stötta eleven om hen inte mår bra (Pouitiainen et al., 2015).

Skolsköterskor anser att de behöver se bortom vad elever kommer med för fysiska problem och beakta elevens hela livsmiljö för att kunna förstå om mobbning förekommer och i de fall det gör det kunna ge stöd (Pigozi & Bartoli, 2016). Skolsköterskor uttrycker att de är bekymrade över att skolsituationen kan påverka

elever negativt och resonerar kring hög skolfrånvaro som kan bero på bland annat mobbning (Clausson et al., 2003; Pouitiainen et al., 2015). En av de vanligaste orsakerna för spontana besök till skolsköterskan var psykosomatiska symtom som huvudvärk, ont i magen eller oro/ångest (Clausson et al., 2003). Genom att skolsköterskor spenderar mycket tid tillsammans med elever och lyssnar på deras oro och tankar kan en bra relation skapas, som en viktig förutsättning för samtal och stöd (Reissner et al., 2020). I en studie som fokuserar på HBTQ-elevers utsatthet framkommer att de personer i elevhälsoteamet (inklusive skolsköterskor) som lyckades etablera en bra relation med elever kände sig trygga med att prata med dem om HBTQ-frågor, vilket skapade möjligheter till förtroende och att kunna ge stöd (Reissner et al., 2020). Skolsköterskor beskriver också att många elever har ett behov av att prata och anförtro sig åt någon och ser sig själva kunna vara den personen (Clausson et al., 2003). De framhåller också vikten av att visa att man bryr sig samt att se till hela elevens miljö. I Vessey och medarbetares (2011) studie håller skolsköterskor i ett stödprogram för funktionshindrade elever som riskerar att utsättas för mobbning. Ett resultat av stödprogrammet var enligt skolsköterskor att de kände att det etablerades en speciell relation med eleven, vilket även dessa skolsköterskor lyfter fram som en viktig förutsättning för arbetet med att ge stöd.

Att vara välkomnande och lätt tillgängliga framkommer också som en strategi i arbetet och skolsköterskor belyser att det är viktigt att elever vågar knacka på hos dem om de har det jobbigt (Reissner et al., 2020; Pigozi & Bartoli, 2016). Skolsköterskor och övrig personal inom elevhälsoteamet vill att elever ska ha lätt att komma till dem, men är medvetna om att elever kan känna sig osäkra på om de går att lita på samt vilken roll de har. De beskriver att de kan känna sig osäkra på hur de ska klargöra det för elever.

I did spend a lot of time with this student and her parents, listening to their concerns, thoughts on how to make things better. My office was made one of the safeplace should come if needed a break or to talk. (Reissner et al., 2020, s 414).

Att få mottagningsrummet att kännas som en säker plats var något skolsköterskor strävar efter, som elever kunde komma till om de behövde en paus eller prata. De framhåller också vikten av konfidentialitet och är noga med att beskriva sin sekretess (Reissner et al., 2020).

### **6.2.3 Att stärka den utsatta eleven**

Skolsköterskor beskriver att elever som är utsatta för mobbning behöver stöd och ser sig själva som en del i det arbetet. Skolsköterskor ser sin roll i att stärka elever genom samtal och dialog för att bygga upp motståndskraft och självkänsla (Pigozi & Bartoli, 2016).

So we try to support them, increase their self-esteem, increase their confidence, and empower them a little bit to deal with the situation. (Pigozzi & Bartoli, 2016, s 181)



Vessey och medarbetare (2011) visar att stödgrupper ledda av en skolsköterska kan hjälpa elever med funktionssvårigheter att hantera mobbning, att utveckla motståndskraft och självförtroende mot att bli retad eller mobbad. Skolsköterskor kände att de genom att hålla i stödgruppen kunde stärka utsatta elever och få dem att känna sig sedda och accepterade. Skolsköterskor beskriver också att de såg att elever blev lättade över att få berätta om saker de annars hållit inom sig (Vessey et al., 2011).

Skolsköterskor upplever att de har möjlighet att ge emotionellt stöd till HBTQ-elever som blivit utsatta för mobbning (Earnshaw et al., 2020). Dels beskriver några att de försöker ge stöd i direkt anslutning till en uppkommen mobbningsituation och dels kan pågående stöd ges genom regelbundna träffar för att följa upp hur det går (Earnshaw et al., 2020). Att förbättra elevers självkänsla och stärka dem att kunna hantera sin situation beskrivs av skolsköterskor som en viktig strategi i att ge elever stöd. Skolsköterskor upplever att de har kunskaper om mobbning och att de kan hjälpa elever via dialog, men att de ändå behöver mer träning och mer tid för att ge tillräckligt stöd (Pigozi & Bartoli, 2016). Liknande framkommer i en studie av Pouitiainen och medarbetare (2015) där skolsköterskor kände sig trygga med att kunna identifiera en elevs ohälsa och om anledning till oro fanns via till exempel hälsosamtalen, men var osäkra på rätt agerande och tillräcklig multidisciplinärt stöd när elever hade problem.

#### **6.2.4 Att samverka med andra**

Skolsköterskor beskriver samverkan med föräldrar och andra professioner som en viktig del i arbetet med stöd till utsatta elever, men det skilde sig en del mellan studierna i hur det arbetet upplevdes fungera. Att bli en bro mellan hemmet och skolan ser skolsköterskor som särskilt viktigt om det finns en misstanke om att mobbning förekommer (Pigozi & Bartoli, 2016). Om skolsköterskor känner en oro för en elev, på grund av hög skolfrånvaro eller misstanke om mobbning ville de involvera föräldrarna, men kunde uppleva att föräldrarna inte tog deras oro på allvar eller inte förstod (Pouitiainen et. al, 2015). Dessutom framkom att skolsköterskor såg utmaningar när föräldrarna har en annan syn, inte var stödjande eller inte accepterar sitt barns val, som beskrivs av Reisner och medarbetare (2020) hos HBTQ-elever, då att berätta om en utsatthet för mobbning skulle vara att bryta förtroendet.

SHP's (school health professionals) highlighted privacy complications that arise when students are bullied for their sexual orientation or gender identity and expressed being unsure of how best to talk to parents about bullying incidents. (Reisner et. al., 2020, s 416).

Skolrelaterade problem som hög skolfrånvaro kan ha ett samband med att vara utsatt för mobbning, att inte trivas i skolan, stress eller skoltrötthet. Tidig upptäckt av hög skolfrånvaro och/eller mobbning, i samverkan med lärarna ansågs enligt deltagarna i Clausson och medarbetares (2003) studie vara en viktig möjlighet att arbeta med problemen. Oro kring skolfrånvaro och mobbning diskuteras enligt skolsköterskorna i elevhälsoteam. Å ena sidan uttrycktes nätverkande och samarbete med kuratorer som bra och viktiga möjligheter till stöd och skolsköterskor har ofta även kontakter med andra professionella som lärare, skolläkare, psykolog samt möjlighet att hänvisa till

andra instanser (Poutiainen et al., 2015; Pigozi & Bartoli, 2016). Å andra sidan framkommer också att flera skolsköterskor upplever det svårt att veta vart elever skulle hänvisas för stöd eller behandling vid uppkommen psykisk ohälsa (Poutiainen et al., 2015). Pigozi och Bartoli (2016) visar att skolsköterskor upplever sig ha stöd och handledning på arbetsplatsen, men nämner också att resurser för träning inom detta område fokuserar mer på lärare och elever snarare än skolsköterskor. Skolsköterskor beskriver också att de önskar bli involverade i mobbningsituationer, vilket de inte alltid blir eller blir först i ett sent skede (Reisner et al., 2020; Pigozi & Bartoli, 2016).

## 6 DISKUSSION

### 6.1 METOD

Då studiens syfte var att beskriva skolsköterskors upplevelser av att arbeta med elever som utsätts för mobbning ansågs en kvalitativ forskningsdesign vara relevant. Den kvalitativa forskningsdesignen har som mål att uppnå förståelse för ett fenomen genom upplevelser och erfarenheter (Willman & Stoltz, 2017). Den metod som initialt valdes var fokusgruppsintervjuer med skolsköterskor, vilket också påbörjades genom att rektorer och verksamhetschefer kontaktades med informationsbrev och tillfrågande om skolsköterskor på deras skola kunde tänka sig att delta. Det visade sig dock vara svårt att rekrytera deltagare och många tackade nej på grund av tidsbrist och sjukfrånvaro (under en pågående pandemi). För att inte förlora mer tid förändrades därför forskningsdesignen till en vetenskaplig litteraturoversikt, som mynnade ut i en metasyntes, det vill säga en sammanställning av kvalitativa forskningsdata. En svaghet med förändringen av metod kan vara dels att tiden blev begränsad, men även att forskningsläget kring det studerade området inte är så omfattande, vilket framkommer genom att ett få antal relevanta artiklar (sju) inkluderades. Således hade en kvalitativ design och datainsamling genom fokusgruppsintervjuer med verksamma skolsköterskor kunnat ge värdefull information. Denna slutsats dras även av Pigozi och Bartoli (2016) som i sin studie påtalar behovet av mer forskning om mobbning ur just skolsköterskans perspektiv.

En styrka kan däremot vara att en vid Högskolan anställd bibliotekarie konsulterades inför sökningen av artiklar, vilket ökar tilltron till att den forskning som finns också hittades. Bibliotekarien bistod med hjälp av både skapandet av sökord och kombinationer av sökord, vilket säkerställer att sökningen skedde på ett systematiskt sätt och stärker studiens trovärdighet och tillförlitlighet. Bibliotekarien hade även kunskap om olika databaser, exempelvis föreslogs ERIC, som kan innefatta artiklar i områden som pedagogik och lärande, vilket kan ha varit viktigt då relevant forskning om skolsköterskor annars kan ha missats. En systematisk översikt behöver uppfylla höga krav på tillförlitlighet och vara både systematisk och transparent (Willman & Stoltz, 2017). För att stärka dessa aspekter har litteratursökningens alla steg redovisats noggrant i arbetet för att kunna replikeras. För att stärka studiens trovärdighet genom att få så aktuell forskning som möjligt har sökningen begränsats till åren 2000 - 2021, dock går utvecklingen snabbt inom exempelvis sociala medier och nätmobbning, vilket kan innebära att studier från början av 2000-talet ändå kan kännas inaktuella, vilket skulle kunna innebära en svaghet i studien.

För att säkerställa artiklarnas kvalitet användes vedertagen mall för kvalitetsbedömning (SBU, 2020b), trots detta går det inte att helt eliminera risken att författarnas bedömningar är bristande eller godtyckliga, exempelvis bedömdes ingen artikel vara av "låg" kvalitet. Å andra sidan har alla artiklar granskats av ämnesexperter innan publicering vilket stärker deras trovärdighet (Henricsson, 2017). För att ta hänsyn till etiska aspekter har endast artiklar där författarna gjort etiska överväganden har inkluderats i studien. Metasyntesen har utförts enligt riktlinjer från Willman och

Stoltz (2017), som dock tillstår att det finns en viss kunskapsteoretisk osäkerhet i att sammanställa olika kvalitativa metoder. Det finns alltid en risk för att författarnas förförståelse får för stort inflytande och kan leda till att viktig innebörd missas, därför är det enligt Dahlberg och Segesten (2010) viktigt att kontrollera den egna förförståelsen genom att möta andra så förutsättningslöst som möjligt och vara medveten om att förförståelse alltid kommer att vara närvarande, detta görs genom att kritiskt granska och värdera den egna medvetenheten kring den situation som står i fokus (Dahlberg & Segesten 2010). För att minimera risken för att den egna förförståelsen påverkar författarnas upplevelse av innehållet har artiklarna lästs upprepade gånger och kontinuerligt diskuterats under arbetets gång. Grupphandledning med handledare och andra studenter har också använts vid flera tillfällen för att få andras objektiva syn på det som skrivits.

Resultatet av studien bygger som tidigare nämnts på relativt få artiklar, sju stycken, vilket kan påverka studiens överförbarhet och tillförlitlighet negativt. Flertal artiklar exkluderades då de inte var från skolsköterskors perspektiv på mobbning, utan från elevernas perspektiv, vilket skulle kunna ge värdefull information för skolsköterskor i en annan studie. Kvantitativa studier valdes också bort, då kvalitativa studier bedömdes besvara syftet bättre, men möjligen skulle kunna ge en annan aspekt, som nu missades. En annan faktor som påverkar överförbarhet är att i tre av studierna intervjuades inte bara skolsköterskor utan även andra yrkeskategorier från elevhälsovården. Ytterligare en aspekt som påverkar överförbarheten är att endast två av studierna är utförda i Sverige. Skolsköterskor i det svenska skolsystemet följer svenska lagar och förordningar och dessa kan skilja sig mellan olika länder och därmed skapa olika förutsättningar för skolsköterskors arbete med mobbning.

## 6.2 RESULTAT

Syftet med studien var att beskriva skolsköterskors upplevelser av att arbeta med elever som utsätts för mobbning. Efter analys av de valda forskningsstudierna framträdde två huvudteman: *Att uppmärksamma mobbning* och *Att ge stöd till den utsatta eleven*. I temat *Att uppmärksamma mobbning* framkom tre subtema: Skolsköterskans kunskap som ett redskap för att uppmärksamma mobbning, Medvetenhet om vart mobbning sker och Faktorer som påverkar skolsköterskans möjligheter att upptäcka mobbning. Även i temat *Att ge stöd åt den utsatta eleven* återfinns tre subtema: Betydelsen av att bygga en god relation, Att stärka den utsatta eleven och Att samverka med andra.

Nedan diskuteras det som tolkas som de viktigaste aspekterna från resultatet.

Resultatet av metasyntesen visar att skolsköterskor i stor utsträckning har god kunskap kring mobbning och använder denna kunskap för att upptäcka elever som blir utsatta, de beskriver att vissa elever på grund av personliga egenskaper som sexualitet och könstillhörighet eller neuropsykiatriska diagnoser löper större risk att utsättas för mobbning men påvisar också behovet av ytterligare kunskap kring dessa grupper

särskilda utsatthet. Skolsköterskors upplevelser bekräftas av annan publicerad litteratur (Loodberg & Adera, 2021; Annerbäck et al., 2014) vilka visar att barn som avviker från normen på grund av utseende, sexuell läggning eller psykiska eller fysiska funktionshinder oftare utsätts för mobbning än sina jämnåriga kamrater. Kunskapen kring att dessa elever löper större risk att utsättas för mobbning kan dels hjälpa skolsköterskor identifiera elever som drabbas, men kan också vara till hjälp i det preventiva arbetet kring mobbning där fokus bör vara att utbilda elever om grundläggande värderingar och allas rätt att vara "annorlunda" (Annerbäck et al., 2014). Genom förståelse för att vissa elever har en ökad risk att utsättas för mobbning på grund av psykiska eller fysiska funktionshinder, etnicitet eller sexuell läggning kan skolsköterskan lättare närma sig elevens livsvärld. Livsvärlden är varje enskild persons upplevelse av världen och har en central roll i hur en person upplever hälsa och lidande och förståelse för detta är en förutsättning för allt vårdande (Dahlberg & Segesten, 2010). Genom förståelse för elevers vardag och hur de upplever sin livsvärld kan skolsköterskor lättare uppmärksamma ohälsa och främja hälsoprocesser.

Skolsköterskor beskriver hur mobbning via internet blivit ett större och mer utbrett problem och hur det särskilt skapar svårigheter för skolsköterskor att upptäcka eftersom det sker i miljöer där de sällan vistas. Studier visar att kombinationen av att bli utsatt för mobbning via internet och i verkliga livet är vanligt (Landstedt & Persson 2014) och är förknippat med negativ upplevelse av den egna hälsan (Fridh et al. 2015; Baker, 2010). Skolsköterskor beskriver också att de har svårt att upptäcka mobbning som sker i skolmiljö men som utspelar sig i slutna grupper och på platser där de sällan rör sig som exempelvis toaletter och korridorer. Skollagen menar att all skolans personal har skyldighet att agera och rapportera detta skyndsamt samt att skolan har ett ansvar att utreda händelser som sker utanför skoltid, men som påverkar elevens skolgång (Socialstyrelsen & Skolverket 2016). Detta i kombination med ett stort rapporterat mörkertal av elever som utsätts för mobbning (Hallberg, 2016) samt att Folkhälsomyndigheten (2018) rapporterar att mobbning i skolorna ökar medför att det är av stor vikt att personal på skolan vistas i miljöer där elever riskerar att utsättas för mobbning. Vidare tydliggörs att all personal på skolan behöver samverka i att uppmärksamma tecken på mobbning och agerar för att detta inte fortgår inom eller utanför skolans lokaler. Skolsköterskor kan i sitt hälsofrämjande arbete också vara delaktiga i ett bedriva interventioner för att minska förekomsten av mobbning via internet. En översiktsartikel av Hutson och medarbetare (2018) beskriver att interventioner rörande sociala färdigheter, empatiträning och utbildning kring internetanvändning alla har en positiv inverkan på minskningen av mobbning via internet, vidare beskrivs hur utbildning av föräldrar kring internetmobbning visat sig särskilt effektivt som intervention (Hutson et al., 2018) och kan därför ses som en viktig del i skolsköterskans arbete kring mobbning.

Som framkommit i resultatet kan skolsköterskor uppleva det svårt att uppmärksamma mobbning. En grund för detta kan också vara att elever undviker att självmant berätta på grund av skam, att de är oroliga att det ska förvärras eller att ingen skulle göra något åt det (Gravdal Kvarme, 2020; Loodberg & Abera, 2021). Dessutom visar Wojcik och Rzenca (2021) att elever som utsätts för mobbning undviker att berätta framför allt om mobbningen börjar mer diffust med utfrysning, blickar och ord, då de från början inte

förstår att det är mobbning. De upplever det svårt att beskriva hur de utsätts, vilket skapar oro över att inte bli tagna på allvar samt att de känner skam (Wojcik & Rzenca, 2021). Skolverket (2021a) fastslår att för att en handling ska klassas som kränkande behöver handlingen vara oönskad, märkbar och tydlig, vilket kan innebära en svårighet om det är upp till den utsatta eleven att klargöra att hen känner sig utsatt för kränkning eller mobbning. Den utsatta eleven befinner sig redan i en svagare position och kan vara orolig att förvärra sin situation. Det är en aspekt skolsköterskor och andra vuxna på skolan behöver ha med sig i arbetet kring både att lyfta vad kränkningar och mobbning är och att agera om tecken på kränkningar eller mobbning förekommer.

I denna studies resultat framkommer att skolsköterskor är intresserade av att arbeta med elever som utsätts för mobbning och anser sig kunna ge dem stöd genom att bland annat stärka deras självkänsla och ge verktyg att hantera sin situation. Dessutom visar Gravdal Kvarme och medarbetare (2020) utifrån ett elevperspektiv, att elever som utsätts för mobbning tycker det är svårt att berätta om utsattheten, men att de har förtroende för skolsköterskor och tycker om att prata med dem. Skolsköterskan beskrivs av eleverna som en person de kan få stöd och råd av och att det känns skönt att berätta för någon (Gravdal Kvarme et al., 2020). Både mobbade elever och elever som utsätter andra för mobbning besöker skolsköterskan oftare än andra elever visar Vernberg och medarbetare (2011), som loggat besök hos skolsköterskor under ett år. Orsakerna att besöka skolsköterskan var olika hälsoskäl, som sjukdom, skada, somatiska besvär som man inte såg någon uppenbar medicinsk orsak till. Skolsköterskor beskriver i denna studie att de kan känna en oro för en elevs mående utan att exakt veta vad det handlar om, som en känsla eller intuition. Detta stöds även av Hilli och Pedersens (2021) studie där skolsköterskor understryker vikten av att uppmärksamma det som inte sägs, när elever upprepade gånger kommer för olika besvär. Genom att lyssna och visa att de bryr sig kan eleven öppna upp och berätta vad det egentligen är som bekymrar dem. Att en elev uppsöker skolsköterskor ofta oavsett anledning bör vara en signal på att något är fel och skolsköterskor kan använda sina strategier med att bygga relation, förtroende och ha en lätt tillgänglighet för att kunna ge stöd, vilket också framkommit att de strävar efter att göra. Det förutsätter dock att det finns tillräckligt med tid och resurser för det.

Det framkom i metasyntesen att skolsköterskor har strategier för att ge stöd till elever som utsätts för mobbning. Att ge stöd genom att stärka elever, förbättra deras självkänsla och försöka ge verktyg att hantera sin situation beskrivs återkommande. Empowerment är ett centralt begrepp i det hälsofrämjande arbetet, vilket för skolsköterskor innebär att stödja eleven till att själv kunna hantera sin livssituation (Clausson & Morberg, 2019). Bjereld et. al., (2014) visar att mobbade elever har högre frekvens av psykisk ohälsa än elever som inte mobbas, men också att skyddande faktorer som att ha minst tre nära vänner påverkade måendet positivt. För pojkar var även att regelbundet utöva en sport eller idrottsaktivitet en skyddande faktor (Bjereld et al., 2014). Att stärka elevens egna förmågor, att lyfta fram det som är bra och ge hopp är enligt Holmström et. al. (2015) något skolsköterskor ser som en viktig del i sitt hälsofrämjande arbete med elever. Skolsköterskors hälsofrämjande arbete fokuserar på att stärka elevens fysiska, psykiska och sociala hälsa (Socialstyrelsen & Skolverket,

2016) och skolsköterskor behöver därför se och förstå hela elevens livsvärld, vilket resultatet av metasynthesen visar att skolsköterskor strävar efter att göra. Att se till elevens hela livsvärld kan därför även innebära att se över vilka skyddsfaktorer som finns. Stödet i att stärka eleven kan således innebära att prata om hela elevens liv inklusive vänner och aktiviteter på fritiden. Att stärka elevens motståndskraft och främja friskfaktorer i deras liv kan bidra till ett bättre mående och kan vara en del i skolsköterskans arbete både genom hälsosamtal och spontana träffar med eleven.

Genomgående framkommer i denna metasyntes att skolsköterskor vill vara inkluderade i arbetet med elever som utsätts för mobbning och ser det som en viktig del av deras arbete, då mobbning har konsekvenser för elevens hälsa. I kontrast till detta resultat visar dock Hendershot (2006) i en kvantitativ studie att skolsköterskor anser att andra professioner är mer kvalificerade för arbete med mobbning och ser svårigheter i sitt egna arbete med mobbning. Vidare påtalas att försvårande aspekter är tidsbrist, att inte känna sig redo att hantera problemen samt att mobbningen förekommer på platser där de inte vistas, vilket gör att de inte ser det som en del i sitt jobb (Hendershot, 2006). Således tycks det vara olika hur skolsköterskor ser på sitt arbete med mobbning, en reflektion är att det kan bero på hur möjligheterna till stöd ser ut. En försvårande aspekt som påtalas även av skolsköterskor i denna studie är bristen på tid. Tid att vistas ute bland elever för att lättare kunna uppmärksamma om mobbning förekommer, tid att vara tillgänglig för elever närhelst de behöver det och tid att ha samtal för stöd. Skolverket (2019) lyfter fram att vuxennärvaro utanför lektionstid är viktigt för att uppmärksamma och kunna agera vid kränkningar och mobbning. Under rasterna finns möjlighet att medvetet arbeta för ett tillitsfullt klimat och upptäcka kränkningar och undvika att normalisera en olämplig attityd eller jargong. Att vuxna på skolan vistas tillsammans med elever i olika miljöer främjar tillitsfulla relationer (Skolverket, 2019). Skolsköterskor kan om de får tiden och möjligheten också vistas bland elever, vilket dessutom skulle kunna öka tillgängligheten, som många skolsköterskor i metasynthesen ser som en förutsättning för att ge stöd. Detta framkommer även i en utredning från SOU (2021:34) "Börja med barnen!" som bedömer att elevhälsans personal behöver finnas på plats där eleverna vistas i skolan, på lektioner och raster för att samtala med eleverna och bygga förtroendefulla relationer. Utredningen visar dock att elevhälsan har utvecklats till att bli mer åtgärdande, att hantera skolsvårigheter till exempel, istället för hälsofrämjande och förebyggande, som framhålls att alla elever ska ha tillgång till på ett likvärdigt sätt (SOU 2021:34). En reflektion är således att det behöver finnas tillräckligt med tid för det hälsofrämjande arbetet och att vistas bland elever, vilket många skolsköterskor framhåller som svårigheter, dessutom är det viktigt att det inte är beroende på skolsköterskors egna intresse eller engagemang för dessa frågor som avgör, eftersom det då riskerar att bli ojämnt för elever.

Samverkan med andra professioner framkommer som en viktig del i arbetet med elever som utsätts för mobbning, vilket är i linje med annan forskning. Holmström och medarbetare (2015) visar att skolsköterskor betonar vikten av samverkan med pedagoger och andra professioner på skolan och ser samverkan som något positivt och är framför allt angeläget i komplexa situationer som mobbningsproblematik. Skundberg-Kletthagen och Moen (2017) framhåller skolsköterskor som en viktig

kontakt för elever med psykisk ohälsa, men har behov av ytterligare kompetens och samverkan med andra professionella framför allt när mer stöd och uppföljning behövs. Att konsultera kollegor beskrivs också som önskvärt, men svårt, då skolsköterskor ofta är ensamma i sin profession (Skundberg-Kletthagen & Moen, 2017). Får inte skolsköterskor det stödet de behöver finns risken att de känner sig osäkra i sitt arbete med elever med psykisk ohälsa, vilket de elever som utsätts för mobbning riskerar att utveckla.

## **6.3 KONKLUSION**

Studien visar att skolsköterskor i sin yrkesutövning har god kännedom kring vilka elever som utsätts eller riskerar att utsättas för mobbning. Skolsköterskor ser en ökning av mobbning som sker via internet och känner oro inför detta då mobbning är svårt att upptäcka när det sker i miljöer som skolsköterskor inte har tillgång till som exempelvis sociala medier.

Skolsköterskor anser sig ha en viktig roll i att ge stöd till elever som utsätts för mobbning. Skolsköterskor upplever sig ha kunskap om konsekvenser av mobbning på elevens psykiska hälsa och ser på så sätt kopplingen mellan mobbning och hälsa som en del i sitt arbete. För att kunna ge rätt stöd framkommer flera strategier, men även vissa utmaningar. Skolsköterskor strävar efter att bygga en god relation med elever och skapa förtroende, vilket de ser som viktig grund, liksom att vara lätt tillgängliga för eleven att komma och knacka på. Skolsköterskor arbetar för att stärka den utsatta elevens självkänsla och ge dem verktyg att hantera sin situation. Att samverka med föräldrar ses som viktigt, men kan vara svårt om föräldrar inte är förstående eller accepterande. Stöd via andra professioner på skolan ses som värdefullt, men det framkommer även att skolsköterskor kan uppleva det svårt att veta hur en utsatt elev kan få vidare stöd. Skolsköterskor beskriver att de inte heller alltid involveras i arbetet med mobbning.

## **6.4 KLINISKA IMPLIKATIONER OCH FÖRSLAG TILL UTVECKLING AV ÄMNET**

Resultatet av metasyntesen belyser viktiga aspekter gällande skolsköterskors upplevelser av arbete med elever som utsätts för mobbning. En viktig aspekt som framkommer är att skolsköterskor ser sin egen roll i arbetet med mobbning som viktig, men vill inkluderas mer av andra professioner på skolan. Denna kunskap kan komma rektorer och verksamhetschefer till gagn och användas för att lyfta ett "hela skolan-perspektiv" mer i skolans arbete mot mobbning. Samverkan mellan olika professioner lyfts upp på flera sätt, dels att skolsköterskor vistas på hela skolans område som beskrivits ovan, men även att skolsköterskor samverkar med andra yrkeskategorier på skolan för att uppmärksamma tecken på kränkande behandling.



Exempel på detta skulle kunna vara pedagoger, fritidsledare och kuratorer som träffar elever i andra sammanhang än skolsköterskor men också vaktmästare och lokalvårdare som kan uppmärksamma texter på toalettväggar eller andra tecken på kränkande behandling samt matbESPisningspersonal som kan uppmärksamma elever som ofta äter för sig själva. Det begränsade resultatet av studier som utgör metasyntesens resultat visar att forskning kring mobbning ur skolsköterskors perspektiv är begränsad och att ytterligare studier behövs för att undersöka hur skolsköterskor på bästa sätt kan uppmärksamma och stötta elever som utsätts för mobbning samt hur de bör involveras i det preventiva arbetet med mobbning inom skolan.

## 7 REFERENSER

Analitis, F., Velderman, M. K., Ravens-Sieberer, U., Detmar, S., Erhart, M., Herdman, M., Berra, S., Alonso, J., Rajmil, L. & European Kidscreen Group (2009). Being bullied: associated factors in children and adolescents 8 to 18 years old in 11 European countries. *Pediatrics*, 123(2), 569–577. <https://doi.org/10.1542/peds.2008-0323>

Annerbäck, E. -M., Sahlqvist, L. & Wingren, G. (2014). A cross-sectional study of victimization bullying among schoolchildren in Sweden: Background Factors and self-reported health complaints. *Scandinavian journal of public health*, 42(3), 270–277. <https://doi.org/10.1177/1403494813514142>

Anttila, M., Ylitalo, M., Kurki, M., Hipp, K. & Välimäki, M. (2020). School Nurses' Perceptions, Learning Needs and Developmental Suggestions for Mental Health Promotion: Focus Group Interviews. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2020;17(24):9503. <https://doi.org/10.3390/ijerph17249503>

Baker, Ö. & Tanrikulu, I. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish Secondary School Children. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2 (2010) 2771–2776. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.413>

\*Beckman, L. & Hagquist, C. (2016). Views of Bullying and Antibullying Working Styles Among School Nurses and School Social Workers in Sweden, *Journal of School Violence*, 15:4, 438-459. <https://doi.org/10.1080/15388220.2015.1084234>

Bjereld, Y., Daneback, K. Gunnarsdottir, H. & Petzold, M. (2015). Mental Health Problems and Social Resource Factors Among Bullied Children in the Nordic Countries: A Population Based Cross-sectional Study. *Child Psychiatry Hum Dev* (2015) 46:281–288. doi: 10.1007/s10578-014-0468-0

Borup, I. & Holstein, B. E. (2007). School children who are victims of bullying report benefit from health dialogue with the school health nurse. *Health Education Journal*, 66(1), 58–67. <https://doi.org/10.1177/0017896907073787>

\*Clausson, E., Petersson, K. & Berg, A. (2003). School nurses' view of school children's health and their attitudes to document it in the school health record – a pilot study. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 17(4), 392–398. <https://doi.org/10.1046/j.0283-9318.2003.00245.x>

Dahlberg, K. & Segesten, S. (2010). *Hälsa & vårdande i teori och praxis*. Stockholm, Natur & kultur.

\*Earnshaw, V.A., Menino, D.D., Sava, L.M., Perrotti, J., Barnes, T.N., Humphrey, D.L. & Reisner, S.L. (2020). LGBTQ bullying: a qualitative investigation of student and school health professional perspectives, *Journal of LGBT Youth*, 17:3,

280-297.<https://doi.org/10.1080/19361653.2019.1653808>

Folkhälsomyndigheten (2018). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18. Grundrapport.*

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/53d5282892014e0fbfb3144d25b49728/skolbarns-halsovanor-2017-18-18065.pdf>

Folkhälsomyndigheten (2022). *Hälsa hos Hbtqi-personer*. Hämtad 23 April 2022 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/halsa-i-olika-grupper/hbtqi-personer/>

Forsberg, C. & Wengström, Y. (2008). *Att göra systematiska litteraturstudier – Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. Stockholm: Natur och kultur.

Fridh, M., Lindström, M. & Rosvall, M. (2015). Subjective Health Complaints in adolescent victims of cyber harassment: moderation through support from parents/friends - a Swedish population-based study. *BMC Public Health* 2015 15:949. <https://doi.org/10.1186/s12889-015-2239-7>

Gini, G. & Pozzoli, T. (2013). Bullied Children and Psychosomatic Problems: A Meta-analysis. *Pediatrics* 2013;132:720–729. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-0614>

Golsäter, M. Lingfors, H., Sidenvall, G. & Enskär, K. (2012). Health dialogues between pupils and school nurses: A description of the verbal interaction. *Patient Education and Counseling* 89 (2), 260-266. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2012.07.012>

GravdalKvarme, L., Misvaer, N., Valla, L., Myhre, M., Holen, S. & Sagatun, Å. (2020). Bullying in School: Importance of and Challenges Involved in Talking to the School Nurse. *The Journal of School Nursing* 2020, Vol. 36(6) 451-457. <https://doi.org/10.1177/1059840519846649>

Hallberg, U. (2016). *Mobbning i skolan: varför och vad gör vi?*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Hendershot, C., Dake, J. A., Price, J. H. & Lartey, G. K. (2006). Elementary School Nurses' Perceptions of Student Bullying. *The Journal of School Nursing*, 22(4), 229–236. <https://doi.org/10.1177/10598405050220040801>

Henricsson, M. & Billhult, A. (2017) Kvalitativ metod. I M. Henricsson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod. Från idé till examination inom omvårdnad* (s.111–119). Studentlitteratur, Lund.

Hilli, Y. & Pedersen, G. (2021). School Nurses' engagement and care ethics in promoting adolescent health. *Nursing Ethics* 2021, Vol. 28(6) 967–979. <https://doi.org/10.1177/0969733020985145>

- Hutson, E., Kelly, S. & Militello, L. K. (2018). Systematic Review of Cyberbullying Interventions for Youth and Parents With Implications for Evidence-Based Practice. *Worldviews on evidence-based nursing*, 15(1), 72–79.  
<https://doi.org/10.1111/wvn.12257>
- Holmström, M., Häggström, M. & Kristiansen, L. (2015). The transformation of the school nurse role towards the new health-promoting position. *Nordic Journal of Nursing Research 2015, Vol. 35(4)*  
 210–217. <https://doi.org/10.1177/0107408315587860>
- Hwang, P. & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. (Tredje utgåvan). [Stockholm]: Natur & Kultur.
- Högskolan i Skövde (2017). *Ämnet omvårdnad – definition, beskrivning och progression* (Diarienummer 2017/786).  
<https://www.his.se/utbildning/fristaende-kurser/omvardnad/amnesbeskrivning-omvardnad>
- Karlsson, E. (2017). Informationssökning. I M. Henricsson. (Red.) *Vetenskaplig teori och metod. Från idé till examination inom omvårdnad* (s. 81-97). Studentlitteratur, Lund.
- Kjellström, S. (2017). Forskningsetik. I Henricson, M. (red.) (2017). *Vetenskaplig teori och metod: från idé till examination inom omvårdnad*. (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Kostenius, C. & Öhrling, K. (2006). School children from the north sharing their lived experience of health and well-being. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*. 2006; 1: 226-235.  
<https://doi.org/10.1080/17482620600747485>
- Kostenius, C. (2021). School Nurses' Experiences With Health Dialogues: A Swedish Case. *The Journal of School Nursing* 1-12. <https://doi.org/10.1177/10598405211022597>
- Landstedt, E. & Persson, S. (2014). Bullying, cyberbullying, and mental health in young people. *Scandinavian Journal of Public Health*, 42(4), 393–399.  
<https://doi.org/10.1177/1403494814525004>
- Lereya, S., Copeland, W., Zammit, S. & Wolke, D. (2015). Bully/victims: a longitudinal, population-based cohort study of their mental health. *Eur Child Adolesc Psychiatry* (2015) 24:1461–1471. <https://doi.org/10.1007/s00787-015-0705-5>
- Loodberg, M. & Abera, N. (2021). *Friendsrapporten 2021*.  
[https://friends.se/uploads/2021/08/Friendsrapporten\\_2021.pdf](https://friends.se/uploads/2021/08/Friendsrapporten_2021.pdf)
- Moore, S., Suetani, S., Pacella, R. & Thomas, H. (2017). Consequences Of Bullying Victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis.

*World Journal of Psychiatry* 2017 March 22; 7(1): 60-76.  
<https://doi.org/10.5498/wjp.v7.i1.60>

\*Pigozi, P. L. & Jones Bartoli, A. (2016). School Nurses' Experiences in Dealing with Bullying Situations among Students. *Journal of School Nursing*, 32(3), 177–185.  
<https://doi.org/10.1177/1059840515613140>

Priebe, G. & Landström, C. (2017). Den vetenskapliga kunskapens möjligheter och begränsningar - grundläggande vetenskapsteori. I Henricson, M. (Red.) *Vetenskaplig teori och metod. Från idé till examination inom omvårdnad*. Studentlitteratur, Lund.

\*Poutiainen, H., Holopainen, A., Hakulinen-Viitanen, T. & Laatikainen, T. (2015). School Nurses' description of concerns arising during pupils' health check-ups: A qualitative study. *Health Education Journal*, 74(5), 544–556.  
<https://doi.org/10.1177/0017896914551428>

\*Reisner, S. L., Sava, L. M., Menino, D. D., Perrotti, J., Barnes, T. N., Humphrey, D. L., Nikitin, R. V. & Earnshaw, V. A. (2020). Addressing LGBTQ Student Bullying in Massachusetts Schools: Perspectives of LGBTQ Students and School Health Professionals. *Prevention Science: Official Journal of the Society for Prevention Research*, 21(3), 408–421. <https://doi.org/10.1007/s11121-019-01084-4>

Reuterswärd, M. & Lagerström, M. (2010). The aspects school health nurses find important for successful health promotion. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 2010 march; 24(1):156-163. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2009.00699.x>

Rosén, M. (2017). Systematisk litteraturöversikt. I M. Henricsson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod. Från idé till examination inom omvårdnad* (s. 375-389). Studentlitteratur, Lund.

SBU (2020a). *Utvärdering av metoder i hälso- och sjukvården och insatser i socialtjänsten: en metodbok*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); 2020. <https://www.sbu.se/sv/metod/sbus-metodbok/?pub=48286>

SBU (2020v). *Bedömning av studier med kvalitativ metodik*.  
[https://www.sbu.se/globalassets/ebm/bedomning\\_studier\\_kvalitativ\\_metodik.pdf](https://www.sbu.se/globalassets/ebm/bedomning_studier_kvalitativ_metodik.pdf)

SFS 1977:1160. *Arbetsmiljölagen*. Arbetsmarknadsdepartementet ARM. Hämtad 14 december, 2021, från  
[https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/arbetsmiljolag-19771160\\_sfs-1977-1160](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/arbetsmiljolag-19771160_sfs-1977-1160)

SFS 2008:567. *Diskrimineringslagen*. Arbetsmarknadsdepartementet MRD. Hämtad 14 december, 2021, från  
[https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567\\_sfs-2008-567](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567)

SFS 2010:800. *Skollag*. Utbildningsdepartementet. Hämtad 14 december, 2021, från [https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800\\_sfs-2010-800](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800)

SFS 2018:1197. *Lagom förenta nationernas konvention för barnets rättigheter*. Socialdepartementet. Hämtad 14 december, 2021, från [https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention\\_sfs-2018-1197](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention_sfs-2018-1197)

Skolverket (2021a). *Kränkande behandling, mobbning och diskriminering*. Hämtad 14 december, 2021 från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/krankande-behandling-mobbning-och-diskriminering>

Skolverket (2021b). *Elevhälsa*. Hämtad 14 december, 2021, från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/elevhalsa>

Skolverket (2019). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda. Hur skolan kan arbeta mot trakasserier och kränkande behandling*. Skolverket, Stockholm. 2019.

Skolverket (2017). *PISA 2015: Så mår svenska 15-åringar i skolan*. Skolverket, stockholm 2017. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65c9d6/1553967332345/pdf3771.pdf>

Skundberg-Kletthagen, H. & Moen, O. (2017). Mental health work in school health services and school nurses' involvement and attitudes, in a Norwegian Context. *Journal of clinical nursing* 2017;26:5044–5051. <https://doi.org/10.1111/jocn.14004>

Socialstyrelsen & Skolverket (2016). *Vägledning för elevhälsan*. Stockholm: Socialstyrelsen & Skolverket. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2016-11-4.pdf>

SOU 2021:34. *Börja med barnen! En sammanhållen god och nära vård för barn och unga*. Statens offentliga utredningar. Stockholm. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/05/sou-202134/>

Svensk sjuksköterskeförening (2008). *Strategi för sjuksköterskans hälsofrämjande arbete*. Stockholm: Svensk sjuksköterskeförening.

Sveriges kommuner och landsting (2017). *Helhetsperspektiv på barns och ungas hälsa*. <https://www.uppdragpsyiskhalsa.se/wp-content/uploads/2017/12/Helhetsperspektiv-pa-barn-och-ungas-halsa.pdf>

Tshotsho, N. & Thwala, S. (2015). The effects of bullying on teenage girls in Swaziland high schools. *Journal of Education and Training Studies* 3(6)179-184.  
<https://doi.org/10.11114/jets.v3i6.1063>

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Vernberg, E., Nelson, T., Fonagy, P. & Twemlow, S. (2011). Victimization, aggression, and visits to the school nurse for somatic complaints, illnesses, and physical injuries. *Pediatrics* (2011) 127 (5): 842–848. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-3415>

\*Vessey, J. A. & O'Neill, K. M. (2011). Helping students with disabilities better address teasing and bullying situations: A MASNRN Study. *The Journal of School Nursing*, 27(2), 139–148. <https://doi.org/10.1177/1059840510386490>

WHO (2021). *Constitution Of the World Health Organization*. 2021. WHO. Hämtad 12 december 2021 från  
<https://www.afro.who.int/publications/constitution-world-health-organization>

WHO (1986). *Ottawa Charter for Health Promotion*.  
[https://www.healthpromotion.org.au/images/ottawa\\_charter\\_hp.pdf](https://www.healthpromotion.org.au/images/ottawa_charter_hp.pdf)

Wihlsson, M. (2017). *Ungdomars strävan mot att lyckas och nå framgång i livet – skolan som hälsofrämjande arena*. [Doktorsavhandling, Halmstads universitet.]

Willman, A. & Stoltz, P. (2017). Metasyntes. I Henricson, M. (Red.) *Vetenskaplig teori och metod. Från idé till examination inom omvårdnad* (s.399-410). Studentlitteratur, Lund.

Wojcik, M. & Rzenca, K. (2021). Disclosing or hidden bullying victimization: A grounded theory study from former victims point of view. *School Mental Health* (2021) 13:808-818 <https://doi.org/10.1007/s12310-021-09447-5>

World Medical Association (2018) *Helsingforsdeklarationen*. Hämtad 20 December, 2021 från  
<https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/>

# BILAGA 1

## Sammanställning av inkluderade artiklar.

Författare, årtal, Land	Titel	Syfte	Metod Antal deltagare	Resultat	Kvalitets bedömning enligt SBU
Beckman, L. & Hagquist, C. (2016) Sverige	Views of Bullying and Antibullying Workingstyles Among School Nurses and School Social Workers in Sweden.	Att utforska och undersöka elevhälsa personalens erfarenhet av arbete med mobbning.	Kvalitativ Design Fokusgruppsintervjuer. Kvalitativ innehållsanalys 9 skolsköterskor 7 skolkuratorer	Personal inom elevhälsan ser mobbning ur två perspektiv: ett omgivningsperspektiv som handlar om hur status och utomståendes attityder påverkar vem som utsätts för mobbning och ett individperspektiv som fokuserar på individuella egenskaper som exempelvis diagnoser och hur detta kan leda till att någon utsätts för mobbning. Personalen tar även upp två olika strategier kring hur de arbetar med mobbning, antingen genom samarbete i multidisciplinära team eller ensamma. De som beskriver att det för det mesta arbetar med mobbning ensamma upplever ofta att de inte inkluderas i det eventuella teamets arbete kring mobbning.	Hög
Clausson, E., Petersson, K. & Berg, A. (2003) Sverige	School Nurses' view of school children's health and their attitudes to document it in the school health record – a pilot study	Att beskriva skolsköterskors syn på elevers hälsa och att dokumentera	Kvalitativ design Semistrukturerade intervjuer. Kvalitativ innehållsanalys. 12 skolsköterskor	Skolsköterskor rapporterar ökning av psykosocial ohälsa, psykosomatiska besvär som exempelvis ont i magen eller huvudvärk är mer förekommande samtidigt som mobbning och våld ökar i skolan. Samarbete med andra aktörer tas upp som en möjlighet till att hantera mobbning. Skolsköterskor beskriver även svårigheter kring dokumentation gällande psykosocial hälsa dels på grund av tidsbrist men också på grund av att det inom elevhälsan finns en kultur av att inte dokumentera kring elevers psykosociala välmående.	Medelhög
Earnshaw, V.A., Menino, D.D., Sava, L.M., Perrotti, J., Barnes, T.N., Humphrey, D.L. & Reisner, S.L. (2020)	LGBTQ bullying: a qualitative investigation of student and school health professional perspectives.	Att utforska HBTQ-elevers och elevhälsoteamets perspektiv på mobbning.	Kvalitativ design Fokusgruppsintervjuer. 19 personal varav 11 skolsköterskor, 3 psykologer, 1 syv, 3 kuratorer, 1 lärare.)	Studien visar att HBTQ elever upplever mobbning i större utsträckning än vad personalen i elevhälsan upptäcker. Personal inom elevhälsan upplever att de gör sitt bästa för att stötta HBTQ elever som utsätts för mobbning medan elever upplever att personalen i många fall saknar specifik kunskap	Hög



USA				kring HBTQ frågor och därför inte kan erbjuda det stöd som behövs.	
Pigozi, P. L. & Jones Bartoli, A. (2016) Storbritannien	SchoolNurses' Experiences in Dealing WithBullying Situations Among Students	Fördjupad förståelse för skolsköterskors erfarenheter om mobbning samt om de känner sig förberedda att hantera fenomenet.	Kvalitativ design Djupintervjuer Tematisk analys. 12 skolsköterskor	Skolsköterskor har förståelse för mobbning och vilka konsekvenser det kan leda till. Skolsköterskorna uppvisar förmåga att kunna identifiera mobbning har strategier för att hjälpa utsatta elever. Resultatet belyser även vikten av stöd på arbetsplatsen i dessa frågor och att skolsköterskor ser det som sin uppgift att arbeta med mobbning.	Hög
Poutiainen, H., Holopainen, A., Hakulinen-Viitanen, T. & Laatikainen, T. (2015) Finland	School Nurses' description of concerns arising during pupils' health check-ups: A qualitative study.	Att beskriva vad som orsakar oro hos skolsköterskors angående elevers hälsa och hur de arbetar med dessa frågor.	Kvalitativ design Fokusgruppsintervjuer. Induktiv innehållsanalys. 17 skolsköterskor	Skolsköterskor uttrycker oro kring elevers psykosociala utveckling och mentala mående. Skolsköterskor upplever internet-mobbning som ett nytt växande problem och uttrycker oro kring detta men upplever en osäkerhet kring hur de på bästa sätt ska stötta elever.	Medelhög
Reisner, S. L., Sava, L. M., Menino, D. D., Perrotti, J., Barnes, T. N., Humphrey, D. L., Nikitin, R. V. & Earnshaw, V. A. (2020). USA	Addressing LGBTQ Student Bullying in Massachusetts Schools: Perspectives of LGBTQ Students and School Health Professionals.	Att identifiera hinder och möjligheter för elevhälsoteam i arbetet med mobbning för HBTQ-elever ur både elevers och EHTs perspektiv.	Kvalitativ design online enkäter och Fokusgrupper 19 personal varav 11 skolsköterskor, 3 psykologer, 1 syv, 3 kuratorer, 1 lärare.)	Författarna presenterar möjligheter och hinder för stöd till HBTQ elever som utsätts för mobbning utifrån Individuell, interpersonell och strukturell nivå. Studien belyser att det finns en tydlig skillnad i hur elever och personal upplever HBTQ elevers utsatthet. Deltagarna upplever att resursfördelning, tid och brist på riktlinjer är försvårande faktorer på strukturell nivå.	Hög
Vessey, J. A. & O'Neill, K. M. (2011). USA	Helping students with disabilities better address teasing and bullying situations: A MASNRN Study.	Att undersöka om stödgrupp ledd av skolsköterska kan hjälpa och stärka elever som på grund av funktionshinder utsätts för mobbning.	Mixed method design. Självobservationer och fokusgruppsintervjuer. Kvalitativ innehållsanalys 11 skolsköterskor (och 65 studenter)	Positiva effekter av stödgrupp ledd av skolsköterska. Elever blir stärkta av att kunna berätta öppet om sina upplevelser i trygg miljö, elever i gruppen skapade vänskapsband mellan varandra och kunde stärka varandra i mobbningssituationer. Relationen som skapas mellan elev och skolsköterska leder till att elever är mer bekväma med att söka sig till skolsköterskan för stöd.	Medelhög

## BILAGA 2

Granskningsmall för bedömning av studier med kvalitativ metodik.

# Bedömning av studier med kvalitativ metodik

UPPDATERAD 2020-10-06

Författare: \_\_\_\_\_ År: \_\_\_\_\_

Granskare: \_\_\_\_\_

Sammanvägd bedömning av metodologiska brister:

Obetydliga eller mindre

Måttliga

Stora brister, studien ingår inte i syntesen

Kommentarer:

### 1. Överensstämmelse mellan filosofisk hållning/teori och urval och metodik i studien<sup>1</sup>

Vilken teori eller filosofisk hållning utgick författarna från?

---

Hänger syfte och fråga ihop med teori/filosofisk hållning?	Ja	Nej	Oklart
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

---

Kommentarer:

### 2. Deltagare

Hur gjordes urvalet?

---

Stödfrågor för bedömning av brister i urvalsförfarandet: Är urvalet lämpligt för att besvara frågan?	Ja	Nej	Oklart
Är rekryteringsmetoden lämpligt vald och genomförd?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

---

Finns det allvarliga brister som kan påverka tillförlitligheten?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
--	--------------------------	--------------------------	--------------------------

---

Kommentarer:

### 3. Datainsamling

Vilka metoder användes för datainsamling?

---

Finns det allvarliga brister i datainsamlingen som kan påverka tillförlitligheten?	Ja	Nej	Oklart
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

---

Kommentarer:

#### 4. Analys

Vilka metoder användes för analys?

---

Stödfrågor för bedömning av brister i analyssteget:	Ja	Nej	Oklart
Är vald analysmetod lämplig och genomförd på ett lämpligt sätt?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Var forskarna reflexiva vid tolkning av data?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Validerades tolkningarna?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

---

Finns det allvarliga brister i analysen som kan påverka tillförlitligheten?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
---	--------------------------	--------------------------	--------------------------

---

Kommentarer:

#### 5. Forskaren

Vilken bakgrund och kompetens hade forskarna?

---

Stödfrågor för bedömning av brister:	Ja	Nej	Oklart
Har forskarna någon relation till studiedeltagarna som kan påverka datainsamlingen?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Har forskarna hanterat sin förförståelse på ett acceptabelt sätt? Var forskarna oberoende av finansiella eller andra förutsättningar som kunde påverka analysen?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

---

Finns det allvarliga brister som kan påverka tillförlitligheten?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
--	--------------------------	--------------------------	--------------------------

---

Kommentarer:

Gör en total bedömning av risken för att metodproblem påverkar resultaten. För in det på sidan 1.

## Frågor som används i samband med bedömning i CERQual

Bedömningarna görs enbart för studier som ska ingå i syntesen.

### 6. Relevans

Studien är relevant	<input type="checkbox"/>
Studien har partiell relevans	<input type="checkbox"/>
Studien har indirekt relevans	<input type="checkbox"/>
Relevansen går inte att bedöma	<input type="checkbox"/>
	<input type="checkbox"/>

Kommentarer:

### 7. Koherens

Stödfrågor:	Ja	Nej	Oklart
Användes huvuddelen av data i analysen?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Hanterades motstridiga data på ett lämpligt sätt?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Underbyggde insamlade data resultatet?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Sammantaget, finns det allvarliga svagheter som kan leda till bristande koherens i det sammanvägda vetenskapliga underlaget?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

---

Kommentarer:

#### 8. Tillräckliga data

Stödfrågor:	Ja	Nej	Oklart
Var antalet studiedeltagare tillräckligt stort? (t.ex. om mättnad uppnåtts) Har formen för datainsamling varit sådan att den medger	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
möjlighet till rika data?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

---

Kommentarer: